

БЛАГОПОЛУЧЧЯ

МОЛОДІ В МІСТАХ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

КИЇВ, 2018

БЛАГОПОЛУЧЧЯ МОЛОДІ В МІСТАХ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

Київ

2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ВСТУП	6
ПРО ЦЕ ВИДАННЯ	8
1. МОЛОДЬ, БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА РОЗВИТОК	10
1.1. Хто такі молоді люди?	10
1.2. Чому важливі молоді люди?	12
1.3. Молодь та «Порядок денний – 2030»	13
1.4. Розвиток та благополуччя молоді	16
1.5. Чому розвиток та благополуччя молоді необхідно вимірювати?	20
1.6. Як можна виміряти благополуччя молоді?	20
1.7. Ціннісні орієнтири молодих людей	24
2. МУНІЦИПАЛЬНИЙ ІНДЕКС БЛАГОПОЛУЧЧЯ МОЛОДІ	27
2.1. Фактори та складові благополуччя	27
2.2. Визначення компонентів благополуччя	29
2.3. Формування системи показників	30
2.4. Основні етапи розрахунку ІБМ	34
2.5. Джерела інформації	35
2.6. Стандартизація та зважування показників	44
2.7. Проблеми з даними та контроль якості	47
2.8. Інші напрями використання методології ІБМ	49
3. ПОШИРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ	50
3.1. Як оцінювати та аналізувати дані	50
3.2. Як організувати моніторинг	56
3.3. Використання результатів моніторингу у політиці	60
3.4. Як можна поширити досвід	61
ЧАСТІ ЗАПИТАННЯ	62
Перелік використаних джерел	65
Додаток А. Система первинних показників для визначення ІБМ на муніципальному рівні	66
Додаток В. Стандартна анкета для опитування міської молоді	71
Додаток С. Додатковий модуль до стандартної анкети	91
Додаток Д. План-сценарій проведення дискусії у фокус-групі	103

ПЕРЕДМОВА

Кожен з нас обирає свій життєвий маршрут до щасливого та заможного життя, і зміни закладені у нас самих – потрібне лише бажання і якісний інструментарій – стажування, обміни досвідом, новітні методики.

Сьогодні, на жаль, недостатньо різнопланових досліджень щодо добробуту молоді, а доступні відомості потребують глибшого аналізу проблемних ситуацій та шляхів їхнього вирішення. Комплексний підхід до вивчення реального стану добробуту молоді передбачає, окрім інших аспектів, аналіз молодіжної політики на регіональному рівні. Місцева влада зазвичай не володіє комплексною інформацією стосовно стану добробуту молоді в своєму регіоні, відповідним інструментарієм щодо його з'ясування.

Переконаний, що методика розрахунку ІБМ (індекс благополуччя молоді) стане новим та якісним інструментом подібних досліджень. Запропонована

методологія дає можливість сконцентруватися на різноманітних характеристиках молоді, наприклад, за віковими групами, статтю, рівнем освіти, релігійними уподобаннями тощо. Індекс охоплює 7 вагомих критеріїв для оцінки життєдіяльності молоді людини – це освіта, здоров'я, економічні можливості, участь у політичному та громадському житті, доступ до інформаційно-комунікаційних технологій і безпека та захищеність життя. Ці критерії сприятимуть об'єктивній оцінці локального рівня добробуту молоді. Особливе значення мають показники, що висвітлюють життєві цінності, сучасні прагнення молоді та ставлення до актуальних соціально-економічних питань в країні. Своєрідною перевагою методики є поєднання офіційної статистики та соціологічних опитувань.

Міністерство молоді та спорту працює над тим, щоб молоді люди почувалися максимально комфортно у своїй державі. Ми розуміємо, що розвивати і реалізувати країну можна тільки враховуючи думку молоді і залучаючи молодих людей до державотворення і процесів ухвалення рішень на різних рівнях.

Окрема подяка Фонду ООН в галузі народонаселення (UNFPA) за ініціативу у запровадженні індексу та друк посібника.

Олександр ЯРЕМА

Заступник міністра молоді та спорту України

ВСТУП

В Україні нині мешкають приблизно 11,9 мільйона людей віком від 14 до 35 років, тобто майже кожен третій українець є молодою людиною. Сьогоднішня молодь незабаром визначатиме майбутнє усєї країни – через рішення, які вони прийматимуть щодо себе, свої родин та громад. Ці рішення залежатимуть від цінностей та прагнень молодих людей, відкритих можливостей та доступних ресурсів для самореалізації, оцінки власних перспектив та перспектив суспільства. Ті суспільства, що наполегливо створюють умови для гармонійного розвитку й процвітання молоді, роблять дуже розумні інвестиції у своє майбутнє. Навпаки, виключення молоді з суспільного життя, нехтування її правами та інтересами можуть призвести до демографічної кризи, кількісних та якісних втрат трудового потенціалу і примітивізації економіки, міжпоколінних та інших соціальних конфліктів, погіршення стану громадської безпеки тощо.

Отже, у суспільстві, що прагне кращого майбутнього, усі складові благополуччя молодих людей – якісна освіта, ефективна зайнятість, добре здоров'я, доступне житло, підтримка молодих сімей з дітьми, соціальне залучення, безпека та правопорядок (згідно з пріоритетами молодих респондентів опитування ООН "Україна після 2015 року: майбутнє, якого ми прагнемо") – повинні бути в центрі політики та програм розвитку на всіх рівнях.

Благополуччя молоді та її внесок у розвиток у рівній мірі залежать як від власних здібностей та активної життєвої позиції людини, так і від зовнішніх умов, які формує держава. Повноцінний та гармонійний розвиток молоді потребує політичної підтримки та значних інвестицій інтелектуальних, фінансових та трудових ресурсів. Оскільки політичні та інвестиційні рішення в Україні все в більшій мірі базуються на фактичних даних, для розробки та впровадження ефективної молодіжної політики, програм та проектів доцільним є розроблення набору даних та інтегральних показників, які б якомога адекватно, якісно та повноцінно описували життя сучасної молоді, відображали їхні реальні інтереси, нагальні потреби та проблеми, життєві цінності та орієнтири.

Незважаючи на доступність низки якісних досліджень думки молоді в Україні (наприклад, серія соціологічних досліджень «Молодь України» на замовлення Міністерства молоді та спорту України, оцінка добробуту молоді на замовлення Національного олімпійського комітету України, діяльність системи U-Report за сприяння Представництва UNICEF в Україні), у країні й досі відчувається брак саме комплексних даних щодо розвитку та добробуту молодих людей. Наявні дані часто є вузькопрофільними, розрізненими та непослідовними.

Доступні дані нечасто аналізуються таким чином, щоб змалювати цілісну картину життя молоді. Це обмежує глибинне розуміння проблем і потреб молоді посадовими особами та не сприяє ефективному вирішенню цих проблем. Важливі рішення, пов'язані з життям молоді, на жаль, не завжди ухвалюються на підставі кількісного та якісного аналізу фактичного матеріалу, який би поєднував об'єктивні дані статистики та думки молоді з важливих питань. Ефективна діяльність на благо молоді неможлива також без зручного та регулярного зворотного зв'язку, через який молодь оцінює результативність дій, виступає з критикою та вносить власні пропозиції. Наявні нечисленні канали комунікації між владою та молоддю здебільшого надмірно формалізовані та недостатньо оперативні.

Врешті речт, саме благополуччя молоді у найширшому сенсі та те, як вони сприймають власну цінність для своєї родини, громади та країни, є визначальними чинниками того, залишаться молоді люди там, де вони тепер живуть, або шукатимуть кращих варіантів в інших місцях. Отже, без справжнього розуміння цих комплексних чинників і без послідовного та конструктивного діалогу з молодими людьми неможливо побудувати щасливу та процвітаючу громаду, місто або країну, де дівчата та хлопці зможуть повністю реалізувати свій потенціал, вільно самовиражатися та відчувати повагу до своїх поглядів, жити гідно, без бідності, дискримінації та насильства.

ПРО ЦЕ ВИДАННЯ

Робота задля блага молоді на місцевому рівні є ключовим, як не найважливішим, елементом державної молодіжної політики. Саме місцева влада безпосередньо створює сприятливі умови для розвитку і самореалізації української молоді та є першою ланкою механізму забезпечення та захисту її прав. Місцева влада опікується формуванням активної громадянської позиції молоді, заохоченням її до здорового способу життя, підвищенням якості та осучасненням освіти, розширенням можливостей для ефективної зайнятості, забезпеченням молоді житлом, створенням інклюзивного та безпечного публічного простору тощо.

За такого широкого кола питань муніципальна влада не завжди має адекватні та зручні інструменти для моніторингу та аналізу реального становища молоді, а також оцінки результативності молодіжної політики на місцевому рівні. Саме такий інструмент пропонує це видання.

Посібник викладає та пояснює методіку багатофакторного оцінювання стану благополуччя молодих людей на муніципальному рівні за допомогою інтегрального індексу благополуччя молоді (ІБМ). Методика охоплює аналіз ситуації у семи важливих аспектах життя молоді: освіта, здоров'я, економічні можливості, участь у політичному житті, громадська діяльність, доступність інформаційно-

комунікаційних технологій, а також безпека та захист. На додаток до обчислення ІБМ, методика пропонує набір показників, за допомогою яких можна висвітлити життєві цінності, орієнтири та прагнення молоді, її ставлення до актуальних соціально-економічних питань в країні.

На відміну від багатьох методик дослідження становища молоді, методика побудови ІБМ інтегрально поєднує дані офіційної статистики із соціологічними даними опитувань молоді, що, з одного боку, уможлиблює комплексну оцінку, а з іншого – забезпечує інформацію «з перших рук», тобто залучає молодих людей як головних бенефіціарів молодіжної політики до інформування місцевої влади щодо її цілеспрямованія та ефективності.

Посібник представляє рекомендовану фахівцями «стандартну» методіку розрахунку ІБМ, якою українські міста можуть користуватися для порівняльного аналізу становища молоді у динаміці та між різними містами. Водночас, принцип побудови індексу є відкритим: користувачі мають можливість розширювати його, додаючи до стандартної методики нові набори даних, що описують ситуацію в місті за іншими важливими аспектами (наприклад, гендерна рівність або екологічна ситуація). Надто, описані принципові підходи можна використовувати для побудови будь-яких інтегральних індексів.

Дані, отримані за запропонованою методикою, будуть корисними для аналізу ситуації, формування та розробки обґрунтованої місцевої молодіжної політики, програм та проектів, їх моніторингу та оцінки, дослідження тенденцій, визначення успіхів та прогалин. Дані ІБМ також будуть корисними для інформування міської громади щодо об'єктивного стану та динаміки змін благополуччя молоді.

Видання призначене передовсім для місцевих органів влади, організацій, які беруть участь у реалізації молодіжної політики та надають послуги для молоді, молодіжних громадських організацій та активістів. Посібник містить інформацію щодо міжнародного досвіду оцінювання благополуччя молоді, методичку розрахунку ІБМ на муніципальному рівні із докладною характеристикою джерел інформації, системи показників, інструментарію для збору та обробки даних. У посібнику також наведено результати пілотного впровадження розрахунку ІБМ для одного з українських міст, дані рекомендації щодо їх застосування та перспектив поширення цього досвіду.

Методику та посібник розроблено фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України (ІДСД) та Представництва Фонду ООН в галузі народонаселення (UNFPA) в Україні, яке також надало фінансову, технічну та організаційну підтримку цій роботі. До складу авторського колективу входили: **Олена Макарова**, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, заступник директора ІДСД з наукової роботи; **Володимир Саріогло**, доктор економічних наук, завідувач відділу моделювання соціально-економічних процесів і структур ІДСД; **Ганна Герасименко**, кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник ІДСД; **Олег Вороненко**, кандидат медичних наук, спеціаліст з програмних питань UNFPA; **Андрій Поштарук**, спеціаліст з програмних питань UNFPA. Технічну підтримку реалізації проекту забезпечив **Максим Откидач**, головний економіст ІДСД.

Автори сподіваються, що посібник стане у нагоді для всіх організацій, структур та окремих осіб, які зацікавлені у відкритій та релевантній інформації про стан та проблеми молоді, та буде корисним для політиків і практиків, які опікуються молодіжною політикою.

1. МОЛОДЬ, БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА РОЗВИТОК

1.1. Хто такі молоді люди?

Перед тим як зайнятись аналітичною або програмною діяльністю у сфері розвитку молоді, варто дійти розуміння, яку саме групу населення визначають терміни «молодь» або «молоді люди» у світі, а також яке визначення варто використовувати у своїй практиці. Це доволі складне завдання, адже на глобальному рівні не існує універсального визначення поняття «молодь», оскільки в різних регіонах світу та країнах ця група населення визначається у різних юридичних, соціальних та культурних контекстах. Отже, різні уряди та навіть різні міжнародні організації, що діють на глобальному рівні, мають власні визначення вікових меж молодого віку, що найкраще відповідають їхнім потребам¹. Надто, декотрі міжнародні організації в англійських документах вживають терміни «молодь» та «молоді люди» як синоніми, а інші - мають окреме розуміння цих термінів.

У переважній більшості країн молодий вік розуміється як період переходу від залежного становища дитинства до незалежного дорослого життя, коли люди здатні самостійно ухвалювати важливі рішення і відповідати за їхні

наслідки. Вікові рамки процесу цього переходу можуть відрізнятися. Більше того, вікові обмеження можуть бути різними для окремих аспектів життя молодих людей, зокрема надання права голосу та можливості участі в політичних процесах, здобуття освіти та працевлаштування, шлюбно-сімейних та майнових стосунків, соціального захисту та охорони здоров'я.

Неупереджено і з розумінням ставлячись до будь-яких власних визначень понять «молодь» або «молоді люди» країнами-учасницями, Організація Об'єднаних Націй 1981 року запропонувала² статистичну класифікацію, яка визначає «молодь» та «молодих людей» як індивідів віком 15-24 роки включно. Це офіційне визначення наразі використовуються Секретаріатом ООН.

Визначення молоді як вікової групи 15-24 роки також закріплено низкою резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, присвячених розвитку молоді³. Отже, саме ця вікова категорія переважно використовується на глобальному рівні для забезпечення статистичної співставності при аналізі становища молоді та розробці рекомендацій щодо молодіжної політики.

¹ B. Perovic. Defining Youth in Contemporary National Legal and Policy Frameworks across Europe / European Commission and Council of Europe Partnership on Youth (2016).

² Звіт Генерального Секретаря ООН перед Генеральною Асамблеєю, A/36/215 (1981).

³ Резолюції A/RES/50/81 (1995), A/RES/56/117 (2002), A/RES/62/126 (2008).

Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA), а також Дитячий фонд ООН (UNICEF) та Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO) у своїй практиці користуються розширеною класифікацією, що розрізняє поняття «молодь» і «молоді люди»:

- діти (children): 0-17 років
- молоді люди (young people): 10-24 роки

- підлітки (adolescents): 10-19 років
- молодь (youth): 15-24 роки

Отже, за цією класифікацією, більш широка категорія «молоді люди» охоплює категорії «підлітки» та «молодь», які, в свою чергу, перетинаються як між собою, так і з категорією «діти» (рис. 1.1). Вікова група 15-17 років входить до всіх цих категорій одночасно.

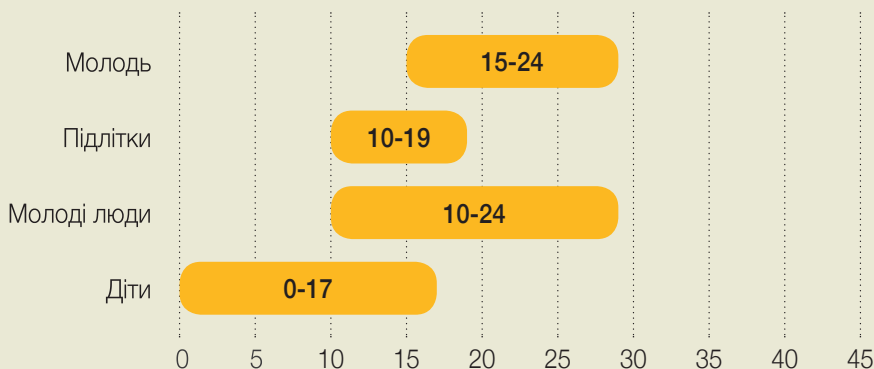

Рис. 1.1. Вікові межі окремих груп населення за класифікацією UNFPA/UNICEF/WHO, років.

Національне законодавство може пропонувати власні підходи до визначення молоді, зважаючи на поточну демографічну, соціальну та економічну ситуацію в країні. Зокрема, в статистичних оцінках Європейського Союзу становище молодих людей аналізується за віковими критеріями 15-29 років⁴, а в рамках Африканської хартії з питань молоді, що прийнята Африканським Союзом в 2006 році, цей вік визначається межами 15-35 років.

Українська молодіжна політика документально представлена Стратегією розвитку державної політики розвитку молоді до 2020 року, Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2016-2020 роки, низкою документів Європейського Союзу та Ради Європи, що визначають принципи розвитку молодіжної політики⁵. Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 рік) до молодих громадян

⁴ Eurostat (2009). Youth in Europe. A Statistical Portrait, Luxembourg: Publications Office of the European Union: 191.

⁵ Резолюція Європейської ради від 27.11.2009 щодо оновленого порядку Європейської співпраці щодо молоді на 2010-2018 роки; «Порядок денний 2020» прийнятий на Конференції Міністрів відповідальних за молодіжну політику Ради Європи; Оновлена Європейська Хартія щодо участі молодих людей у місцевому та регіональному житті, прийнята Конгресом місцевих та регіональних влад Європи.

віднесено осіб віком від 14 до 35 років, а неповнолітніми вважаються особи віком до 18 років⁶.

Відповідно до цієї класифікації, на початок 2018 року в Україні проживали 11,9 млн. молодих людей, які становили 28,2% загального населення країни⁷. Очевидно, що спільні інтереси,

пріоритети та очікування такої численної частки населення мають віддзеркалюватись у державній політиці, а становище молоді значною мірою визначає рівень життя всього суспільства.

1.2. Чому важливі молоді люди?

Окрім своєї чималої чисельності, молодь традиційно є найбільш активною групою населення. Мрії та сподівання, прагнення та вимоги молоді, їхні рішучість та енергія визначають вектор, глибину та швидкість змін – у власних громадах, країнах та, зрештою, на нашій планеті. Про що мріє молодь та як саме ці мрії втілюються в життя – ось що визначає майбутнє країн. Щоб найкращі мрії збувались, великим завданням суспільства є, з одного боку, формування системи цінностей і, з іншого боку, надання можливостей для повної самореалізації молодих людей. Отже, молоді люди відіграють подвійну роль у соціально-економічному розвитку суспільства: вони є і його пріоритетною цільовою групою, і виключно цінним ресурсом – новаторами, лідерами та рушіями змін. З цього випливає, що суспільства, які не приділяють достатньої уваги розвитку молоді у своїй державницькій діяльності, мають скромніші

перспективи, ніж ті, де молодь є у фокусі національного розвитку.

Плануючи та реалізуючи молодіжну політику, урядовцям важливо розуміти, що молодь не повинна бути пасивним реципієнтом ресурсів, що в неї інвестуються. Неможливо ефективно працювати на благо молоді без її активної участі в усіх процесах – така робота потребує мотивації, відданості та персонального залучення як від влади, так і від молоді. Молоді люди повинні мати можливість і мотивацію вільно висловлювати свої переконання, ідеї та вимоги, а влада мусить уважно дослухатися до молоді й вести діалог з нею. Потрібні також дієві принципи та механізми для забезпечення повноцінної участі молоді в процесах обговорення й прийняття органами влади всіх рівнів будь-яких рішень, що стосуються сьогодення та майбутнього життя молодих людей.

Якщо ж суспільство не створює для

⁶ Проектом Закону від 10.12.2015 № 3621 «Про молодь» було запропоновано обмежити трактування молоді віковими рамками 14-29 років, що дозволило б привести нормативне визначення цієї групи населення у відповідність до європейських стандартів. Наразі законопроект перебуває на розгляді Верховної Ради України.

⁷ Дані Держстату України (ukrstat.gov.ua). На початок 2018 року в Україні мешкали 6,2 мільйона молодих людей віком 10-24 роки або 14,7% загального населення країни, в тому числі 4,2 мільйони віком 15-24 роки або 9,8% населення країни.

молоді сприятливих умов для розвитку та самореалізації, зазвичай виникають обмеження та перепони – незадовільна якість освіти та охорони здоров'я, брак гідної зайнятості, низький рівень доходів, обмежений доступ до інформації та ресурсів, соціальна зневіра та апатія, відчуження та агресія. Соціальне виключення молоді з життя

суспільства формує передумови для розгортання депопуляції завдяки зниженню народжуваності та міграційному відтоку найбільш активної частини населення, обмежує можливості економічного зростання країни, знижує рівень безпеки та суспільного добробуту.

1.3. Молодь та «Порядок денний – 2030»

«Майбутнє людства та нашої планети – у наших руках. Воно також у руках сьогоднішнього молодого покоління, яке передасть естафету майбутнім поколінням».

«Порядок денний – 2030», Стаття 53

На Генеральній асамблеї ООН у вересні 2015 року було прийнято «Порядок денний сталого розвитку - 2030», що визначає спільні цілі та завдання світового розвитку на період до 2030 року⁸. До процесу визначення цих цілей, поряд з національними та міжнародними експертами, залучались представники усіх верств населення, в тому числі молоді. На глобальному рівні молоді люди визначили пріоритети у сфері розвитку, які найбільше вплинуть на їхнє життя: якісна освіта, ефективна охорона здоров'я, чесний та швидко реагуючий уряд. Молоді люди успадковують від старших поколінь величезну відповідальність за вирішення багатьох довготривалих та складних проблем – від бідності до змін клімату. І вони є оптимістами:

глобальне опитування понад 160 тисяч молодих людей, проведене 2016 року (AIESEC YouthSpeak Survey⁹), показало, що 68% з них вірять, що світ стане кращим у 2030 році!

Молоді люди безпосередньо не згадуються серед сімнадцяти головних світових Цілей сталого розвитку (ЦСР). Але понад однієї третини із 169 цільових завдань «Порядку денного - 2030» висвітлюють роль

⁸ <https://sustainabledevelopment.un.org/>.

⁹ <https://aiesec.org/youth-speak>.

молоді у суспільстві та досягненні ЦСР, окреслюють її права та потреби, наголошують на необхідності залучати її до участі у національному розвитку, розширювати можливості для самореалізації, забезпечувати благополуччя. «Порядок денний – 2030» також визначає 20 глобальних цільових завдань, які безпосередньо стосуються молоді, у шести головних світових ЦСР: Ціль 2 (здолання голоду), Ціль 4 (якісна освіта), Ціль 5 (гендерна рівність), Ціль 8 (достойна праця), Ціль 10 (зменшення нерівності) та Ціль 13 (збереження клімату). Окремо підкреслена важливість залучення молоді до роботи з досягнення Цілі 16 (мирні, справедливі та інклюзивні суспільства) та Цілі 17 (партнерства для реалізації цілей).

Україна активно приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку¹⁰. З метою визначення стратегічних рамок розвитку країни на період до 2030 року Урядом України спільно з широким колом партнерів було проведено інклюзивний процес адаптації глобальних ЦСР до українського контексту. Результатом цього стала система національних цілей, спрямованих на забезпечення повноцінного та гармонійного соціально-економічного розвитку держави. Актуальні потреби молоді та проблеми, з якими вона стикається, знайшли відображення у визначенні національних цілей розвитку, що стосуються подолання бідності (Ціль 1), міцного здоров'я та благополуччя (Ціль

3), якісної освіти (Ціль 4), забезпечення гендерної рівності (Ціль 5), гідної праці та економічного зростання (Ціль 8), розвитку промисловості, інновацій та інфраструктури (Ціль 9).

Зокрема, в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна»¹¹ наголошується, що оцінка прогресу в подоланні бідності має брати до уваги різні вікові групи населення, в тому числі молодих людей віком 18-34 роки, які стикаються зі специфічними ризиками малозабезпеченості. Популяризація здорового способу життя серед молоді актуалізується через завдання «Знизити поширеність тютюнокуріння серед населення з використанням інноваційних засобів інформування про негативні наслідки тютюнокуріння», оскільки цільовою групою моніторингу визнано чоловіків і жінок віком 16-29 років, які курять. Запобігання підлітковій вагітності розглядається не лише як складова політики охорони здоров'я та планування сім'ї, а й у контексті гендерної політики, оскільки раннє материнство може обмежувати можливості здобуття освіти та гідної праці. Доступ до якісної освіти для молоді пов'язується з участю молодих людей у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки, що необхідні для отримання гідної роботи та розвитку підприємницької діяльності, а також із залученням молодих науковців до створення інновацій. Нарешті, в національних цілях сталого розвитку визнається необхідність заохочення

¹⁰ <http://sdg.org.ua/ua/>.

¹¹ Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. – 176 с.

економічної активності та зайнятості молодих людей на ринку праці, про що свідчитиме скорочення частки молоді, яка не працює, не навчається

і не набуває професійних навичок (таблиця 1.1).

Табл. 1.1. Відображення актуальних проблем молоді в національних Цілях сталого розвитку України.

Завдання	Індикатор	Деагрегування даних
Ціль 1. Подолання бідності		
1.1. Скоротити в 4 рази рівень бідності, зокрема шляхом ліквідації її крайніх форм	1.1.1. Частка населення, чії середньо-душові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	За віком (до 18 років, 18-34 роки, 35-59 років, 60+ років)
1.2. Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки	1.2.1. Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %	За віком (до 18 років, 18-34 роки, 35-59 років, 60+ років)
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя		
3.8. Знизити поширеність тютюнокуріння серед населення з використанням інноваційних засобів інформування про негативні наслідки тютюнокуріння	3.8.1. Частка осіб, які курять, серед жінок віком 16-29 років, % 3.8.2. Частка осіб, які курять, серед чоловіків віком 16-29 років, %	
Ціль 4. Якісна освіта		
4.5. Збільшити поширеність серед населення знань і навичок, необхідних для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності	4.5.1. Рівень участі дорослих та молоді у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки за останні 4 тижні, % населення віком 15-70 років	

Завдання	Індикатор	Дезагрегування даних
Ціль 5. Гендерна рівність		
5.5. Розширити доступ населення до послуг з планування сім'ї та знизити рівень підліткової народжуваності	5.5.2. Коефіцієнт народжуваності у віці до 20 років, на 1000 жінок віком 15-19 років	За віком (15, 16, 17, 18, 19 років)
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання		
8.4. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок	8.4.1. Частка молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок (NEET), у загальній чисельності осіб віком 15-24 роки, %	За статтю
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура		
9.7. Забезпечити збільшення участі молоді у наукових дослідженнях	9.7.1. Частка осіб віком до 40 років у складі наукових працівників та викладачів ЗВО із науковим ступенем, %	

Джерело: Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. – 176 с

1.4. Розвиток та благополуччя молоді

В рамках концепції людського розвитку процес розвитку пов'язується з розширенням можливостей та свідомого вибору людей. На практиці це означає створення умов для розвитку особистих здібностей кожної людини та сприятливого середовища для повного використання власного потенціалу. Три базові складові людського розвитку передбачають можливість прожити довге та здорове життя, отримувати освіту та необхідні

знання, мати доступ до ресурсів, що необхідні для забезпечення гідного рівня життя. На розвиток людини суттєво впливають й інші аспекти життя – можливість брати участь в прийнятті важливих для громади рішень, стан навколишнього середовища, рівень громадської безпеки або розвиток інфраструктури. Британська Співдружність так визначає розвиток молоді: підвищення статусу молодих людей, надання

їм можливостей розвивати власні компетенції та вміння для життя; розвиток дає змогу молоді робити свій внесок до та отримувати зиск від життя у політично стабільному, економічно спроможному та сприятливому з точки зору законодавства суспільстві, забезпечує повноцінну участь молодих людей у житті їхніх країн як активних громадян.

Сучасна теорія розвитку молоді описує його як взаємно пов'язане поєднання трьох складових: процесу розвитку, його принципів та практик.

Розвиток молоді як *природний процес* передбачає становлення особистості молодої людини та формування навиків її взаємодії з навколишнім середовищем. З психологічної перспективи важливо, яким чином формується ідентичність молодих людей та відбувається їхній емоційний розвиток¹². Соціологічне трактування розвитку зосереджується на досвіді та культурних практиках молодих людей, за допомогою яких вони впорядковують власне життя та взаємодіють із суспільством¹³.

На процес розвитку молоді може впливати нерівність, оскільки для деяких молодих людей перспективи розвитку обмежуються соціально-економічним статусом їх сімей, в той час як успадковані привілеї відкривають «вікна можливостей» перед іншими. Тому, для забезпечення рівноправного розвитку встановлено *принципи*:

інклюзивність процесу розвитку, участь молоді у розвитку, універсальність розподілу суспільних благ між різними представниками молоді та орієнтація на розбудову спроможностей молодих людей.

Впровадження цих принципів у реальне життя уможливується через *практики*, за допомогою яких втілюється розвиток молодих людей. До практик відносять різноманітні молодіжні програми, проекти, ініціативи та акції, діяльність організацій та інститутів, які опікуються становищем молоді, роботу молодіжних громадських організацій, формальні та неформальні види освіти тощо.

Процес розвитку молодих людей зазнає численних впливів – родини, громади, навчальних закладів, молодіжних організацій та неформальних об'єднань, політикуму, церков та релігійних організацій, інших джерел впливу, у тому числі соціальних мереж та ЗМІ.

Оптимальний розвиток молоді передбачає, що молоді люди здатні вести здорове та продуктивне життя, що приносить їм задоволення. Вони в повній мірі володіють необхідними знаннями та навичками, мають доступ до ресурсів, що дозволяють їм підтримувати гідний рівень життя та обіймати активну громадянську позицію. Індикатором розвитку в даному випадку виступатиме рівень *суб'єктивного благополуччя*, тобто

¹² Lerner, R.M. and Steinberg, L. (editors). (2004). Handbook of Adolescent Psychology. 2nd ed. Hoboken NJ: John Wiley.

¹³ Cooper, T. (2012). Models of Youth Work: a Framework for Positive Sceptical Reflection. In: Youth & Policy, Vol. 109, September.

індивідуального сприйняття рівня власного добробуту, що вимірюється за допомогою самооцінки доходів, роботи, здоров'я, умов життя, взаємовідносин у суспільстві та інших важливих аспектів. Благополуччя є комбінацією позитивного фізичного, соціального та психічного становища у житті людини, і саме на досягнення такого становища для кожної людини, в принципі, і спрямовано процеси розвитку.

На глобальному рівні, найважливіші аспекти розвитку молоді (priority areas) були визначені ООН у Всесвітній Програмі дій для молоді (1995, 2007)¹⁴ для того, щоб саме на них зосередити зусилля міжнародної спільноти для забезпечення благополуччя молодих людей:

1. Освіта
2. Зайнятість
3. Здолання голоду і бідності
4. Здоров'я
5. Навколишнє середовище
6. Боротьба із зловживанням наркотичними речовинами
7. Запобігання антисоціальної поведінки
8. Вільний час
9. Права дівчат і молодих жінок
10. Соціальна активність і участь у прийнятті рішень
11. Глобалізація
12. Доступність інформаційних та комунікаційних технологій
13. Боротьба з ВІЛ/СНІД

14. Попередження та залагодження збройних конфліктів

15. Міжпоколінні відносини

Документ пропонує конкретні дії в кожному з цих напрямів, а також загальні шляхи реалізації Програми дій на національному, регіональному (наднаціональному) та міжнародному рівнях.

Нова молодіжна стратегія ООН, представлена на Генеральній Асамблеї ООН 2018 року визначає такі пріоритетні напрями розвитку молоді:

ПРІОРИТЕТ 1: Небайдужість, участь та адвокація – Посилити голоси молоді задля мирного, справедливого та стабільного світу

ПРІОРИТЕТ 2: Знання та здоров'я – Покращити доступність якісних послуг з освіти та охорони здоров'я для молоді

ПРІОРИТЕТ 3: Розширення економічних можливостей через достойну роботу – Покращити доступність достойної роботи та продуктивного працевлаштування для молоді

ПРІОРИТЕТ 4: Молодь та права людини – Захищати та просувати права молодих людей, підтримувати їхню громадську та політичну діяльність

ПРІОРИТЕТ 5: Мир та розбудова стійкості до негативних впливів – Підтримувати молодих людей як

¹⁴World Programme of Action for Youth. United Nations, 2010. <https://bit.ly/1P8E8J2>.

агентів змін у сферах розбудови миру, безпеки та гуманітарного реагування

Молоді українці визначають більш конкретні пріоритети розвитку. За даними соціологічного опитування «Україна після 2015 року: Майбутнє, якого ми прагнемо», проведеного 2015 року під егідою ООН, українська молодь визначила такі пріоритетні напрямки дій:

- Покращення якості середньої, професійно-технічної та вищої освіти
- Посилення зв'язків між освітою та працевлаштуванням
- Допомога в отриманні першого робочого місця
- Забезпечення гідної оплати праці
- Збереження здоров'я
- Боротьба з вживанням алкоголю та тютюну
- Надання молоді доступного житла
- Підтримка молодих родин з дітьми
- Залучення молоді до процесів ухвалення рішень
- Боротьба з корупцією
- Забезпечення верховенства права

Концепція *благополуччя* використовується у визначенні здоров'я, що включене до Уставу ВООЗ: здоров'я – це не просто відсутність хвороб або фізичних дефектів, а стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя. Але ця концепція є ширшою за визначення ВООЗ, бо поряд з індивідуальним містить і соціальний вимір. Вона передбачає,

що благополуччя є результатом комплексного впливу на життя людини багатьох чинників, і підкреслює позитивну настанову: фокус на доброму стані речей, а не на відсутності проблем. Благополуччя залежить не лише від індивідуальних властивостей та здібностей людини, але й від зовнішніх чинників – наприклад, особливостей законодавчої бази, доступності матеріальних ресурсів, взаємовідносин з іншими людьми тощо. Ступінь благополуччя, певною мірою, визначає якість життя людини. Чинники та елементи благополуччя молоді детальніше розглянуті у розділі 2.1 цього посібника.

Для фундаментального і якомога повного вивчення становища розвитку і благополуччя молоді рекомендується системно аналізувати ситуацію за всіма глобальними та національними пріоритетами. Такий всеохоплюючий підхід – це, здебільшого, справа науковців і фахівців у сфері молодіжної політики, яка потребує значного часу та інших ресурсів. Для проведення тематичних, оперативних та менш ресурсомістких оцінок становища молоді, адаптованих до місцевих умов, можливою є «пріоритизація пріоритетів», тобто визначення обмеженої кількості найважливіших пріоритетів, які відповідають окремому контекстові (наявним ресурсам, особливостям регіону, групі молоді, темі дослідження тощо), і вивчення ситуації в межах цих пріоритетів. Саме такий вибірковий підхід використовується у методології, яка представлена у цьому виданні.

1.5. Чому розвиток та благополуччя молоді необхідно вимірювати?

Як було розглянуто вище, молодь є численною і важливою групою населення: на планеті живуть близько 1,8 мільярда молодих людей (в Україні – 11,9 мільйона віком 14-35 років, в тому числі 4,15 мільйона віком 15-24 роки). Права, інтереси та потреби молоді не можна лишати поза увагою, бо її розвиток і добробут сьогодні є запорукою процвітання суспільства завтра й післязавтра. Розвиток молоді, її здатність до інновацій, ефективних економічних та соціальних рішень набувають особливої важливості в умовах відносного скорочення трудового потенціалу в старіючому світі.

Вимірювання розвитку та благополуччя молоді дозволяє оцінити і зрозуміти умови, в яких відбувається перехід від дитинства до дорослого життя, якими саме є майбутні покоління, як і чим вони живуть. Отже, пильний погляд на сучасну молодь, певною мірою, дає змогу зазирнути у майбутнє. Аналіз різних аспектів розвитку та благополуччя молоді дозволяє визначити можливі диспропорції молодіжної політики, обґрунтувати пріоритетні напрями інвестування в розвиток молоді та виділяти ті прояви нерівності та вразливості молодих людей, що потребують цільового втручання шляхом реалізації спеціальних програм і проєктів.

Результати оцінок та моніторингу розвитку та благополуччя молоді

стануть в нагоді для розробників політики, які потребують інформації про «слабкі місця» та прогалини молодіжної політики для спрямування цільових державних інтервенцій, для інвесторів та донорів, які обирають пріоритети спрямування ресурсів для забезпечення потреб молоді, а також представників громадянського суспільства, які опікуються проблемами молодих людей та захищають їхні інтереси. По мірі того, як світова спільнота рухається в напрямі виконання та моніторингу «Порядку денного – 2030», застосування підходу людського розвитку не втрачає своєї актуальності, оскільки дозволяє окреслити цілі та завдання, що сприятимуть покращанню благополуччя молоді шляхом забезпечення справедливого, сталого та інклюзивного прогресу.

1.6. Як можна виміряти благополуччя молоді?

Вимірювання та аналіз благополуччя молоді привертають увагу науковців та розробників політики на глобальному та національному рівні. Однією з найбільших проблем молодіжної політики та програмної роботи є відсутність рамкового підходу, що ґрунтувався б на фактичних даних та поєднував питання теорії та практики. Молодий вік – період значних фізичних, психічних та емоційних перетворень у житті людей, проте інструменти для об'єктивних кількісних та порівняльних оцінок таких змін, розвитку та благополуччя молоді

були здебільшого відсутніми. Задля подолання цієї прогалини в даних, міжнародні дослідники запропонували основані на фактичних даних підходи до розрахунку інтегральних індексів, що охоплюють різні аспекти життя молодих людей. Інтегральні індекси глобального рівня допомагають зрозуміти, наскільки країнам вдається забезпечувати необхідні для повноцінного розвитку молоді умови через реалізацію державної політики, надання необхідних можливостей та ресурсів.

Зокрема, британськими дослідниками декілька років поспіль розраховується Глобальний Індекс Розвитку Молоді (Global Youth Development Index), який надає можливість порівняння країн за 18-ма соціально-економічними показниками, що згруповані у такі блоки: «Освіта», «Здоров'я та благополуччя», «Зайнятість та можливості», «Політична участь» та «Громадська участь»¹⁵. Ці аспекти благополуччя обрані відповідно до їхнього впливу на можливості розвитку молодих людей. Значення індексу змінюється від 0 до 1, де 1 відображає найвищий можливий рівень розвитку молоді, який здатна досягнути країна. Методика обрахунку індексу розвитку молоді в загальних рисах ґрунтуються на підходах до розрахунку індексу людського розвитку ООН¹⁶, методологічним підґрунтям розрахунків є визначення молоді як населення віком 15-29 років.

Станом на 2016 рік значення індексу були розраховані для 183 країн світу, в тому числі й України. Як показали результати оцінок, три чверті з 1,8 млрд. світової молоді (віком 15-29 років), проживають у регіонах з «низьким» або «середнім» рівнем молодіжного розвитку. Рейтинг країн світу очолили Німеччина, Данія, Австралія, Швейцарія та Велика Британія, найнижчі позиції посіли країни Центральної Африки. Україна була віднесена до групи країн з середнім рівнем розвитку молоді (значення індексу – 0,583), при цьому найбільші успіхи країна продемонструвала в освітніх показниках та можливостях зайнятості молодих людей.

Більш широкий спектр показників було запропоновано Міжнародною молодіжною фундацією¹⁷, експерти якої з 2014 р. розраховують Глобальний Індекс Благополуччя Молоді (Global Youth Well-Being Index). Розрахунки здійснюються для 35 показників, що оцінюють становище молоді за такими вимірами як «Гендерна рівність», «Економічні можливості», «Освіта», «Здоров'я», «Безпека та захищеність», «Громадська участь», «Інформаційні та комунікаційні технології»¹⁸. Значна увага в рамках даного підходу приділяється соціологічним показникам, оскільки шість із семи вимірів благополуччя враховують особливості громадської думки молодих людей щодо різних аспектів власного добробуту. Звіт

¹⁵ <http://thecommonwealth.org/youthdevelopmentindex>.

¹⁶ <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.

¹⁷ <https://www.iyfnet.org>.

¹⁸ <http://www.youthindex.org>.

2017 року представляє розрахунки, здійснені для 29 країн світу, а наявні бази даних надають можливість динамічних порівнянь.

Глобальні індекси призначені, насамперед, для порівняння загального рівня і основних аспектів розвитку та благополуччя молоді у різних країнах. Ці методику використовують уніфіковану систему первинних показників і, відповідно, мають враховувати обмеженість наявної у окремих країнах статистичної і адміністративної інформації, необхідної для порівнянь. Через це індекси глобального рівня зазвичай охоплюють порівняно невелику кількість первинних показників.

Користуючись принциповими підходами, викладеними у глобальних методиках, деякі країни регіону Східної Європи та Центральної Азії розробили власні адаптовані методики для розрахунку індексів розвитку та благополуччя молоді та провели необхідні розрахунки^{19,20}.

Застосування інтегральних індексів до вимірювання різних аспектів розвитку та благополуччя молоді формує можливості побудови оцінок не лише на глобальному рівні, а й в межах окремих країн, – як на регіональному (субнаціональному), так і на місцевому рівнях. Принципове завдання в цьому випадку полягає в обґрунтуванні найбільш важливих складових аспектів

оцінювання благополуччя молоді, визначенні внеску кожного з них до формування загальної оцінки. Важливо сформувати систему показників, які б якнайточніше відображали досягнутий прогрес та вразливі місця в становищі молоді, а також характеризували ті явища та процеси, на які можливо вплинути через застосування інструментів регіональної та місцевої політики.

Методика розрахунку індексу на місцевому рівні, на відміну від глобальної, мусить ґрунтуватися на наявній в громадах інформаційній базі і, завдяки цьому, дозволить гнучко розширювати коло характеристик благополуччя молоді і конкретизувати його виміри. Зокрема, при визначенні вагомості окремих вимірів благополуччя молоді та нормуванні показників враховується специфіка стану та тенденцій зміни життєдіяльності молоді у конкретній громаді конкретної країни, а також особливості саме місцевих пріоритетів молодіжної політики та цілей розвитку. При цьому варто пам'ятати, що для забезпечення порівнянності даних місцевих індексів благополуччя молоді між собою (наприклад, в масштабі області або країни), методика їх розрахунку має бути скрізь однаковою.

В цьому посібнику автори пропонують методику розрахунку інтегрального (композитного, комбінованого) індексу благополуччя молоді (ІБМ) для

¹⁹ Youth Index 2015. Republic of Moldova. Policy Paper / National Youth Council of Moldova, Ministry of Youth and Sport of the Republic of Moldova, UNFPA.

²⁰ 2017 Youth Wellbeing and Development Index for the Kyrgyz Republic / State Agency for Youth Affairs, Institute for Youth Development, UNFPA, ILO, UNICEF, 2017.

місцевого (міського, муніципального) рівня, створену на тих принципових засадах, за якими будуються глобальні індекси розвитку та благополуччя молоді і адаптовану до українського контексту з точки зору розвитку країни і наявності статистичних даних.

Окрім можливості ширше та детальніше досліджувати благополуччя молоді, доцільність адаптації глобальної методики для муніципального рівня також обумовлена необхідністю розробки та використання інструментарію, призначеного для оцінки та моніторингу стану, самопочуття та потреб молоді в *конкретній громаді*. Міста є центрами міграційного тяжіння молоді, оскільки пропонують різноманітніші можливості освіти та працевлаштування, привабливіший рівень доходу від зайнятості, активне соціальне та культурне життя. Саме на місцевому рівні найкраще простежуються як сильні сторони, так і прогалини молодіжної політики, які

можуть провокувати відтік молоді до інших регіонів. Результати моніторингу можуть використовуватися при розробці та оцінці результативності молодіжної політики, що реалізується місцевою владою, діяльності громадських та молодіжних організацій, бути корисними для організацій, зацікавлених питаннями розвитку молоді та її підтримки. За певних умов, результати моніторингу можуть бути використані для порівняння стану благополуччя молоді у різних громадах, визначення та поширення «найкращих практик» роботи з молоддю, сприятимуть пошуку інноваційних підходів до реалізації молодіжної політики. Наявність інструменту для оцінки та моніторингу благополуччя молоді на місцевому рівні може бути корисним для України, де відбувається реформа децентралізації, і де громади розробляють та проводять свою місцеву молодіжну політику, програми та проекти.

При вимірюваннях розвитку та благополуччя молоді потрібно пам'ятати, що молодь не є однорідною групою населення. Будь-які дані, що характеризують життя, цінності, орієнтири, позиції та думки молодих людей, мусять бути якомога повніше дезагрегованими, щоб надати дослідникам можливість вивчати прояви нерівності і не залишити осторонь найуразливіші групи молоді. *Мінімально рекомендованою* є дезагрегація даних за статтю та віком (віковою групою).

1.7. Ціннісні орієнтири молодих людей

Ціннісні орієнтири у широкому розумінні – це вибір людиною певних матеріальних і духовних цінностей, моральних і соціальних настанов, що визначають її спосіб життя, формують ставлення до навколишнього світу. У період «первинної соціалізації» індивіда, до 18-20 років, формуються його свідомість, самосвідомість, норми поведінки, моральні якості, світогляд тощо²¹. Молодь як особлива спільнота постійно знаходиться у фокусі соціологічних досліджень: у молодіжному середовищі зазвичай відсутня стала система та ієрархія цінностей, цінності легко піддаються впливам та швидко змінюються. Ієрархія цінностей молоді може відрізнятись від ієрархії цінностей населення загалом. У історичному ракурсі динаміка цінностей молоді прямо чи опосередковано залежить від трансформацій традиційних міжпоколінних цінностей та суспільно-економічного розвитку.

Чому важливо знати про ціннісні орієнтири молоді? Насамперед тому, що саме цінності найперше впливають на рішення, які приймають молоді люди, цінності задають параметри вибору. В ширшому сенсі, на тлі цінностей, життєвих орієнтирів та очікувань молоді й відбувається її розвиток, її прагнення до добробуту й щастя, тобто цінності визначають

контекст і напрямок розвитку, сприйняття благополуччя. Тому автори рекомендують доповнювати вимірювання благополуччя молоді регулярними дослідженнями цінностей та орієнтирів молоді через соціологічні опитування і пропонують зразок анкети для проведення таких досліджень (Додаток С).

Соціологічні опитування про ціннісні орієнтири молоді, як правило, охоплюють широкий спектр проблем. Окрім дослідження структури цінностей (наприклад, термінальних та інструментальних²², традиційних та секулярно-раціональних, виживання та самовираження²³), з'ясовуються життєві пріоритети молоді, її соціальне самопочуття та потреби, а також чинники, що їх обумовлюють. Це дозволяє побудувати ієрархію цінностей (ранжування за значущістю), здійснити ґрунтовний аналіз настроїв та життєвих перспектив молоді, а також розробити рекомендації для молодіжної політики.

Тематика опитувань може включати такі блоки / кластери:

- Ціннісні орієнтири (прагнення, пріоритети, ідеали, уподобання, толерантність та ін.)
- Здоров'я та профілактика захворювань
- Сімейний стан, сім'я, шлюб, діти
- Освіта (навчання)
- Дозвілля, стиль життя

²¹ Пірен М., Цілюрик О. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві на сучасному етапі // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/648>.

²² Термінальні цінності орієнтовані на тривалу життєву перспективу, інструментальні цінності важливі для досягнення цілей життя. Джерело: див. вище.

²³ World Values Survey: Findings and Insights [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSCContents.jsp>.

- Робота, працевлаштування, кар'єра
- Добробут, житло, економічні потреби
- Мобільність, міграційні настанови
- Ставлення до мов
- Ставлення до релігій
- Патріотична свідомість, етнічна (національна) ідентичність
- Громадянська та політична активність
- Довіра до інститутів / інституцій (місцевих, державних, міжнародних)
- Ставлення / оцінювання різних сфер політик (молодіжної, соціальної, економічної, зовнішньополітичної)
- Ставлення до актуальних проблем національного розвитку
- Ставлення до актуальних проблем місцевого самоврядування

Методологія опитувань дозволяє зосередитися на різних соціально-демографічних характеристиках молоді: за віковими групами, статтю, рівнем освіти, місцем / регіоном та місцевістю проживання, етнічною ідентичністю, соціальним станом, релігійними уподобаннями тощо.

Вивчення ціннісних орієнтирів молоді є загальноприйнятною й поширеною світовою практикою. Сім'я, хороша робота, друзі є загально важливими цінностями для молоді різних країн світу. У високорозвинених країнах

молодь надає перевагу цінностям свободи та самовираження (свобода особистості та права людини, справедливість та відсутність дискримінації, досягнення власних цілей, кар'єрне зростання, творчість та ін.). У бідніших країнах молодь вимушена насамперед дбати про власну економічну та фізичну безпеку, отже вона зорієнтована більшою мірою на цінності самовиживання; проте постмодерністські цінності (самостійність, самореалізація, амбіційність, толерантність, мультикультуралізм, цінності здоров'я, екологізм тощо) набувають все більшої популярності та значущості.

В Україні протягом останнього десятиліття на замовлення Міністерства молоді та спорту проводять опитування щодо цінностей та життєвих пріоритетів молоді «Молодь України», результати яких використовують при підготовці державних цільових соціальних програм, щорічних доповідей Президентові України та Верховній Раді України. Питання молоді виносять і на парламентські слухання²⁴. Також подібні опитування в Україні проводять незалежні організації та експерти (наприклад, дослідження 2017 року Центру «Нова Європа»²⁵).

Відповідно до соціологічного опитування «Молодь України – 2017» Міністерства молоді та спорту України²⁶,

²⁴ Постанова Верховної Ради України від 23.02.2017 № 1908-VIII «Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні на тему: «Ціннісні орієнтації сучасної української молоді» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1908-19>.

²⁵ Українське «покоління Z»: цінності та орієнтири. Результати загальнонаціонального опитування / New Europe Center, Friedrich Ebert Stiftung, GfK Ukraine. – К., 2017. – 140 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf.

²⁶ Молодь України – 2017 / Результати соціологічного дослідження. – Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2017. – 72 с

трьома головними цілями в житті для більшості молодих людей віком від 14 до 35 років є сімейне щастя (63,6%),

збереження здоров'я (53,6%) та успішна кар'єра (39,3%). Решта пріоритетів представлені у таблиці 1.2.

Табл. 1.2. Розподіл відповідей на запитання «Чого найбільше Ви хотіли б досягнути в житті?», % респондентів (N=2000)

Відповіді	Всі молоді люди	Молоді чоловіки	Молоді жінки
Сімейного щастя	63,6	52,5	74,9
Здоров'я	53,6	49,5	57,8
Зробити кар'єру	39,3	42,5	35,9
Бути вільним і незалежним у своїх рішеннях та вчинках	29,1	34,1	23,9
Багатства	28,1	31,9	24,1
Мати можливість реалізувати свій талант і здібності	22,1	22,4	21,8
Стати кваліфікованим спеціалістом	14,2	14,1	14,3
Принести користь своїй країні	8,1	9,3	6,8
Спокою та можливості ні в що не втручатися	7,0	6,9	7,1
Влади	3,1	4,1	1,9
Слави	2,0	2,5	1,5
Важко відповісти	0,8	0,7	0,8
Нічого	0,5	0,1	0,8
Інше	0,1	0,1	0,1

Джерело: Молодь України – 2017 / Результати соціологічного дослідження. – Тернопіль : ТОВ «Терно-граф», 2017. – 72 с.

Ключовими висновками соціологічного опитування «Українське «покоління Z»: цінності та орієнтири»²⁷, яке у 2017 році проводив Центр «Нова Європа» за підтримки Фонду ім. Фрідріха Еберта та за участі соціологічної компанії GfK Ukraine, у трійці головних життєвих

пріоритетів молоді від 14 до 29 років – незалежність, стосунки, сім'я. Найбільше значення сучасна українська молодь надає таким нематеріальним цінностям, як бути вірним партнеру/партнерці (92%) та друзям (89%), а також зберігати незалежність (89%).

²⁷ Українське «покоління Z»: цінності та орієнтири. Результати загальнонаціонального опитування / New Europe Center, Friedrich Ebert Stiftung, GfK Ukraine. – К., 2017. – 140 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf.

2. МУНІЦИПАЛЬНИЙ ІНДЕКС БЛАГОПОЛУЧЧЯ МОЛОДІ

Використання інтегрального (композитного, комбінованого) індексу є засобом привести великий об'єм інформації про певне комплексне явище або процес до єдиного кількісного показника. Індекс інтегрує в собі численні різноманітні первинні показники, але методика його розрахунку дає можливість дезагрегації даних, щоб можна було з'ясувати відносний вплив різних первинних та/або групових показників (субіндексів) на значення загального індексу. Інтегральний індекс охоплює дані за декількома різними аспектами (галузями, характеристиками) досліджуваного явища або процесу і зважає їх за ступенем важливості.

Муніципальний індекс благополуччя молоді (ІБМ), представлений в цьому посібнику, є інтегральним багатокомпонентним індексом, числовою шкалою для вимірювання стану благополуччя молоді на муніципальному рівні (насамперед, в містах) за декількома важливими складовими (тематичними аспектами) життя молодих людей. Методика розрахунку муніципального ІБМ розроблена фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України та Представництва UNFPA в Україні на основі глобальних методик побудови індексів розвитку та благополуччя молоді. Методика має на меті надати місцевим органам влади простий та зручний інструмент для

багатофакторної оцінки та моніторингу благополуччя міської молоді, що базується на використанні даних офіційної муніципальної статистики та соціологічних досліджень серед молоді.

2.1. Фактори та складові благополуччя

Фактори, що визначають благополуччя або неблагополуччя, являють собою складну, багаторівневу систему умов та характеристик, які у сукупності формують певний *стан* благополуччя – людини або певної групи населення. Для благополуччя окремої людини фактори можна розділити на *індивідуальні*, що притаманні цій людині, та *соціальні*, що визначаються оточенням та способом життя суспільства, до якого належить людина. Подібним чином, для загального благополуччя окремої групи населення (наприклад, молоді) можна виділити *внутрішні* чинники, які залежать від характеристик цієї групи, та *зовнішні* по відношенню до групи. Зовнішні фактори можна поділити за сферами, у яких вони формуються у суспільстві:

- Політичні - наявність та ефективність політики, у т.ч. соціальної, яка формує певний рівень соціальної захищеності і особливо стосується соціально вразливих груп населення.

Економічні, які визначають економічні можливості людей, доступ до ресурсів, майнову нерівність тощо.

- Екологічні – природного характеру (клімат, доступність та якість питної води, природний склад ґрунтів тощо) та антропогенного характеру (зміни у стані довкілля через людську діяльність).
- Соціокультурні – які визначають основні цінності, бажання, мотивації, поведінкові особливості людей, які живуть у певному суспільстві.

Фактори благополуччя також можна ділити на внутрішні та зовнішні за географічною характеристикою: внутрішні формуються на території проживання певної когорти молоді, а зовнішні – поза цією територією. За методом вимірювання чинники можуть бути об'єктивними (вимірюються статистично) та суб'єктивними (визначаються на основі досліджень громадської думки).

Всесвітня Програма дій заради молоді²⁸, базуючись на Хартії Організації Об'єднаних Націй, визначає такі умови для благополучного життя молоді людини та її повноцінної участі у житті суспільства:

- Отримання такого рівня освіти, який відповідає життєвим очікуванням

- Доступ до можливостей працевлаштування, яке відповідає здібностям
- Адекватний харчовий раціон
- Фізичне та соціальне середовища, що сприяють доброму здоров'ю, захищають від захворювань та згубних звичок і позбавлені будь-яких проявів насильства
- Дотримання прав людини та фундаментальних свобод без упередженості щодо раси, статі, мови, релігії або будь-якої іншої форми дискримінації
- Участь у процесах прийняття рішень
- Наявність місць та закладів для культурної, рекреаційної та спортивної діяльності задля покращення якості життя молоді в сільській місцевості та в містах

Програма Уряду Великої Британії «Кожна дитина має значення»²⁹ окреслює п'ять основних складових благополуччя дітей та молоді:

- Добре здоров'я: радість від доброго фізичного та ментального здоров'я, ведення здорового способу життя
- Безпека: захищеність від заподіяння шкоди та зневаги

²⁸ World Programme of Action for Youth. United Nations, 2010. <https://bit.ly/1P8E8J2>.

²⁹ Every Child Matters. UN Government, 2003. <https://www.gov.uk/government/publications/every-child-matters>.

- Життєлюбність та досягнення: насолода життям та опрацювання необхідних навичок для дорослого життя
- Позитивний внесок: залученість до життя громади та суспільства, відмова від антисоціальної або образливої поведінки
- Економічний добробут: відсутність економічних перешкод для повної самореалізації в житті

Будь-яке дослідження з соціальних питань на попередньому етапі має провести аналіз чинників благополуччя молоді та оцінити їх за силою та інтенсивністю впливу на окремі компоненти благополуччя.

2.2. Визначення компонентів благополуччя

При визначенні компонентів благополуччя молоді, які необхідно врахувати для побудови муніципального ІБМ для України, автори виходили з аналізу світового досвіду визначення найважливіших аспектів життя та благополуччя молодих людей, напрямків розвитку молоді, методик розрахунку глобальних показників благополуччя молоді³⁰, а також з власної оцінки наявності даних за різними аспектами на муніципальному рівні. Також брався до уваги аналіз потреб і наявності

ресурсів на місцевому рівні, необхідних для збирання первинних даних та їх подальшого аналізу – з метою визначити «золоту середину» щодо кількості включених до методики аспектів благополуччя і первинних показників, знайти адекватний баланс між простотою розрахунку індексу і повнотою інформації про становище молоді.

В результаті цієї роботи, автори визначили 49 первинних показників, згрупованих у тематичні блоки, які відповідають 7 важливим компонентам (аспектам) благополуччя міської молоді в Україні:

1. Освіта
2. Здоров'я
3. Економічні можливості
4. Участь у політичному житті
5. Участь у громадському житті
6. Інформаційні та комунікаційні технології
7. Безпека та захищеність життя

На рисунку 2.1 представлено схему формування інтегральної оцінки благополуччя. За кожним компонентом наведено зміст його інформаційного наповнення, на основі якого формується система первинних показників.

³⁰ Були використані усі джерела, на які наведені посилання в цьому посібнику.

Рис. 2.1. Загальна схема побудови ІБМ на рівні окремого міста.

2.3. Формування системи показників

Система показників для розрахунку ІБМ побудована так, щоб максимально повно та всебічно характеризувати стан благополуччя молоді, враховуючи ступінь доступності відповідних даних. При цьому для полегшення використання інформації формується ієрархічна трирівнева система

показників, що включає як первинні, так і узагальнюючі (інтегральні) показники (рисунок 2.2):

1-й рівень – первинні показники благополуччя молоді

2-й рівень – узагальнюючі показники (субіндекси) за основними аспектами благополуччя молоді

3-й рівень – інтегральний (загальний) індекс благополуччя молоді (ІБМ)

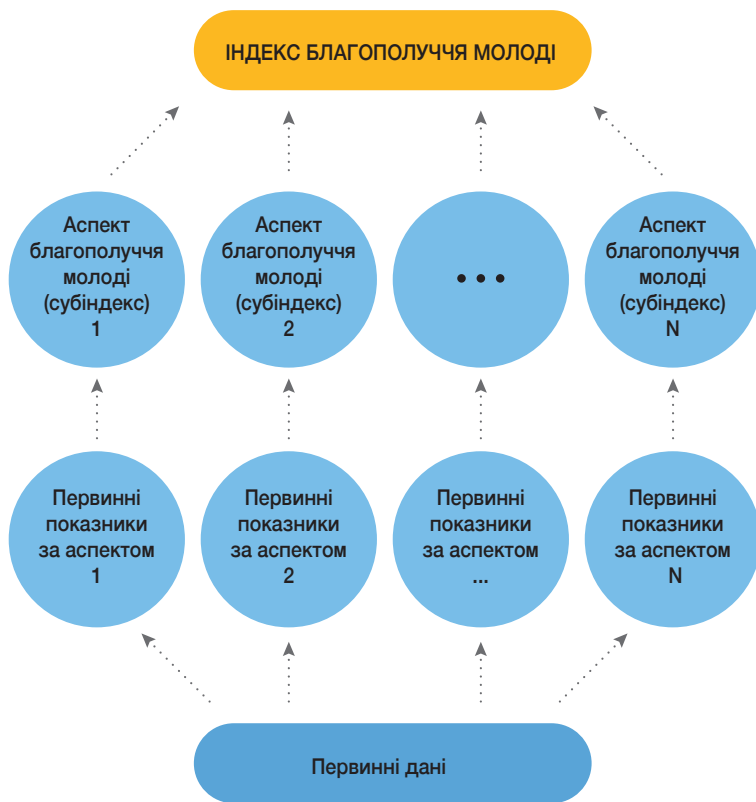

Рис. 2.2. Загальна схема побудови ІБМ на рівні окремого міста.

У відповідності до методології побудови, ІБМ є безрозмірним показником (діапазон значень – від 0 до 1; більше значення означає кращу оцінку), який дає можливість на основі його значення отримати такі результати:

- Оцінити загальне становище молоді на муніципальному рівні
- Оцінити зміни загального становища молоді (у поточному періоді у порівнянні з попередніми періодами)

- Здійснити порівняння загального становища молоді у різних муніципальних утвореннях та побудувати відповідні рейтинги

Тематичні субіндекси дають можливість оцінити відповідні аспекти благополуччя молоді та визначити більш та менш пріоритетні сфери для реалізації молодіжної політики.

Розрахунок субіндексів за різними аспектами здійснюється на основі первинних показників, щодо яких

попередньо застосовується процедура нормування (стандартизації) – приведення показників до безрозмірного виду, тобто такого, що всі показники змінюються від 0 до 1 і збільшення значення нормованого показника означає покращення становища молоді. Нормування забезпечує порівнюваність показників та можливість їх простого комбінування з метою визначення ІБМ.

Система первинних показників має достатньо повно характеризувати основні аспекти благополуччя молоді. При цьому до первинних показників висуваються певні вимоги, що визначають можливість та доцільність їх використання при інтегральному оцінюванні та у моніторингу. Основними вимогами є такі:

- Для кожного показника мають бути визначені джерело та методологія його формування, а також рівень надійності, який має бути достатнім для забезпечення можливості використання показників у кількісних розрахунках
- Кожен показник має однозначно трактуватись як стимулятор або дестимулятор благополуччя молоді³¹
- Показники мають змінюватись моніторингу показники мають характеризуватись статистично значимою щорічною динамікою,

для моніторингу, що проводиться один раз на три роки, – значимою динамікою за трирічний період тощо

- Показники, що характеризують один аспект благополуччя молоді, не мають характеризуватись високим рівнем статистичного зв'язку між собою (для запобігання зниженню ефективності використання інформації)

Система первинних показників благополуччя молоді за основними аспектами та джерела інформації для їх вимірювання наведені у додатку А. Дані (значення) для первинних показників походять з таких джерел (детальніше у розділі 2.5):

- Муніципальна статистика
- Дані центру оцінювання якості освіти (у розрізі міста)
- Статистика управління охорони здоров'я
- Статистика управління соціального захисту
- Експертні оцінки (для якісних показників; значення виражені в балах)
- Соціологічне опитування молоді

Методична схема розрахунку ІБМ, а також його використання у моніторингу стану благополуччя молоді представлена на рисунку 2.3.

³¹ Зростання значення показника-стимулятора означає покращення оцінки явища або процесу, які він характеризує. Показник-дестимулятор має протилежне значення.

Методика побудови ІБМ враховує і об'єднує як об'єктивні статистичні дані щодо благополуччя молоді, так і суб'єктивні оцінки самих молодих людей, що дозволяє змалювати більш повноцінну і неупереджену картину життя молодих людей, особливо за умови додаткового вивчення їхніх цінностей та життєвих орієнтацій.

Рис. 2.3. Методична схема побудови ІБМ та його використання у моніторингу стану благополуччя молоді

2.4. Основні етапи розрахунку ІБМ

Процедура розрахунку та використання ІБМ передбачає реалізацію таких основних етапів:

- **Етап 1.** Збір даних.
- **Етап 2.** Визначення первинних показників.
- **Етап 3.** Розрахунок узагальнюючих показників (субіндексів) за основними аспектами становища молоді на основі відповідних первинних показників.
- **Етап 4.** Розрахунок ІБМ на основі субіндексів.
- **Етап 5.** Аналіз отриманих даних.

Слід зазначити, що моніторинг зміни становища молоді на муніципальному рівні можна здійснювати за кожним рівнем показників (загальний ІБМ, субіндекси та первинні показники) окремо. Водночас, рекомендується застосувати таку загальну схему аналізу:

1. Розраховується ІБМ.
2. Розраховане значення ІБМ порівнюється зі значенням, обраним для порівняння (наприклад, з цільовим або еталонним значенням), та визначається величина відхилення.
3. Визначається вплив кожного субіндексу (з урахуванням його ваги) на поточне значення ІБМ та його відхилення від значення, обраного для порівняння. Встановлюється субіндекс

(субіндекси), що найбільш негативно впливає на рівень ІБМ (найбільшою мірою обумовлює відхилення поточного значення ІБМ від цільового значення).

4. За субіндексом, що здійснює негативний вплив («вузьке місце»), здійснюється аналогічне порівняння з субіндексом, за яким визначено значення ІБМ, обране для порівняння. При цьому ваги субіндексів не враховуються.

5. Визначається вплив кожного первинного показника (з урахуванням його ваги) на поточне значення субіндексу та його відхилення від цільового значення. Встановлюється показник (показники), що здійснює найбільш негативний вплив на значення субіндексу.

6. Результати аналізу використовуються для розробки заходів, реалізація яких дасть можливість покращити ситуацію за визначеними «вузькими місяцями» – первинними показниками та субіндексами.

Слід зазначити, що порівняння рівня ІБМ та субіндексів можуть здійснюватися не лише з цільовими або еталонними значеннями, а й зі значеннями за минулі періоди або з показниками інших муніципалітетів (за умови використання однакової методики обчислення). У такому випадку схема аналізу аналогічна, але визначаються показники, які обумовлюють погіршення (або гірший стан) ситуації з благополуччям молоді або стримують її покращання.

2.5. Джерела інформації

Система інформаційного забезпечення розрахунку ІБМ молоді на муніципальному рівні та моніторингу благополуччя молоді має включати дані з джерел, наведених у таблиці 2.1.

Табл. 2.1. Джерела інформації для оцінки та моніторингу благополуччя молоді на муніципальному рівні

Джерело	Дані
Регіональна та муніципальна статистика, адміністративні дані органів місцевого самоврядування	Підприємницька діяльність молоді, зареєстроване безробіття серед молоді, захворюваність населення у відповідному віці, умови життя домогосподарств, членами яких є молоді люди, характеристики інфраструктури, будівництво, кількість учнів та студентів різних форм та рівнів навчання, заходи молодіжної політики на регіональному та муніципальному рівні, криміногенна ситуація у молодіжному середовищі тощо
Результати соціологічних та статистичних обстежень на місцевому рівні (вибіркових опитувань, дискусій у фокус-групах, поглиблених інтерв'ю, експертних опитувань)	Інформація щодо різних аспектів благополуччя молоді, динаміки його змін, вагомості кожного з аспектів, проблемних аспектів тощо
Державна служба статистики (на жаль, в наявності є дуже обмежений обсяг інформації по молоді на муніципальному рівні)	Чисельність та статевовікова структура населення, рівень заробітної плати, економічна активність населення, доходи населення, рівні бідності тощо (більшість показників для регіонального рівня за розрізами місто/село та міста з чисельністю населення 100 тис. і більше)

Схема інформаційного забезпечення розрахунку ІБМ на муніципальному рівні та моніторингу благополуччя молоді та інформаційних потоків представлена на рисунку 2.4.

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКУ ІНДЕКСУ ТА МОНІТОРИНГУ БЛАГОПОЛУЧЧЯ МОЛОДІ НА МУНІЦИПАЛЬНОМУ РІВНІ

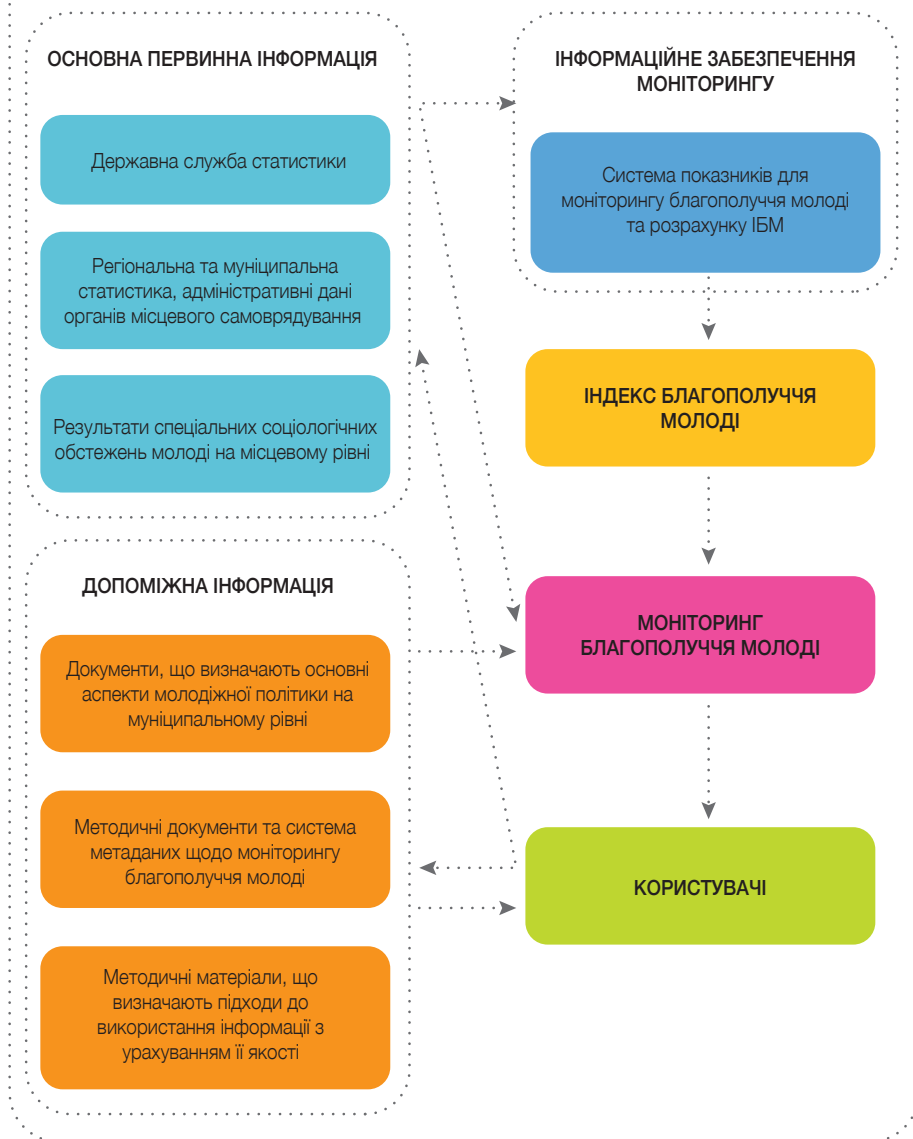

Рис. 2.4. Основні компоненти системи інформаційного забезпечення та інформаційних потоків моніторингу благополуччя молоді на муніципальному рівні

Для ефективного функціонування системи інформаційного забезпечення (передусім, з метою моніторингу ситуації) доцільно передбачити формування рядів даних у динаміці, як правило, щорічних.

Нижче наводяться характеристики даних з кожного з джерел.

Дані муніципальної статистики.

Перелік показників із джерелами даних подано у таблиці 2.2. Оранжевим фоном відмічені показники, які не включено до розрахунку ІБМ. Вони рекомендовані як додаткові при складанні моніторингових звітів.

Табл. 2.2. Приклад даних муніципальної статистики для моніторингу стану благополуччя молоді

Показник	Опис показника	Джерело даних
Охоплення середньою освітою	Частка учнів у системі середньої освіти (будь-якого віку) серед населення віком 6-17 років (офіційний вік охоплення середньою освітою)	Муніципальна статистика, Управління освіти
Результати ЗНО	Частка учасників ЗНО, які отримали результат більше 160 балів за предметами “Українська мова і література” та “Математика”	Центр оцінювання якості освіти
Бюджетні витрати на освіту, загальні	Частка видатків на освіту у загальних видатках міського бюджету	Муніципальна статистика, Асоціація міст України
Охоплення вищою освітою	Частка студентів ЗВО (будь-якого віку) серед населення віком 15-24 роки	Муніципальна статистика, Управління освіти
Рівень смертності	Кількість померлих у віці 15-24 роки, на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, Управління охорони здоров'я
Рівень психічних розладів	Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на розлади психіки та поведінки серед молоді (15-24 роки), на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, Управління охорони здоров'я

Показник	Опис показника	Джерело даних
Рівень смертності від зловживання алкоголем	Кількість померлих молодих людей (15-24 роки) від випадкового отруєння та дії алкоголю, а також розладів психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю, на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, Управління охорони здоров'я
Рівень смертності від зловживання наркотиками	Кількість померлих молодих людей (15-24 роки) від психічних розладів внаслідок вживання інших психоактивних речовин, на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, Управління охорони здоров'я
Поширеність ВІЛ-інфекції	Кількість молодих людей (15-24 роки) з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ-інфекції, на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, Управління охорони здоров'я
Підліткова народжуваність	Коефіцієнт народжуваності жінок віком 15-19 років (кількість народжених живими на 1 000 жінок відповідного віку)	Муніципальна статистика, Управління охорони здоров'я
Зайнятість в шкідливих умовах праці	Частка зайнятих віком 15-24 роки, які працюють на роботах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам	Муніципальна статистика, Міський центр зайнятості
Завдання собі шкоди	Кількість померлих від навмисного самоушкодження серед молоді (15-24 роки), на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, Управління охорони здоров'я
Коефіцієнт молодіжного безробіття	Рівень безробіття серед молоді (15-24 роки)	Муніципальна статистика, Міський центр зайнятості
Доходи від зайнятості	Частка доходів молоді (15-24 роки) від зайнятості в структурі доходів	Обстеження умов життя домогосподарств (ОУЖД)

Показник	Опис показника	Джерело даних
Рівень бідності	Частка молоді (15-24 роки), яка має дохід нижче за межу бідності ³²	ОУЖД
ВРП на душу населення (ПКС за міжнародним доларом 2005 р.)	Обсяг валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в перерахунку на міжнародний долар 2005 р.	Дані по області
Представництво молоді на виборчих посадах	Частка молоді (віком до 35 років включно) серед депутатів місцевих рад	Муніципальна статистика, Міськрада
Постраждали від ДТП серед молоді	Кількість смертей серед молоді (15-24 роки) внаслідок транспортних нещасних випадків, на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, Управління охорони здоров'я
Потерпілі від злочинів	Кількість потерпілих від злочинів серед неповнолітніх осіб 14-17 років у розрахунку на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, УВС
Рівень злочинності серед молоді	Кількість злочинів/правопорушень, скоєних молодими людьми (15-24 роки), на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика, УВС

Основна складність збору інформації на муніципальному рівні полягає у відсутності необхідних дезагрегованих даних у відкритому доступі. Для забезпечення збирання даних, як правило, до цього процесу залучаються фахівці із ведення муніципальної та адміністративної статистики.

її благополуччя, передбаченими методикою розрахунку ІБМ. За результатами опитування також визначаються інші характеристики молоді – наприклад, ціннісні орієнтації, певні поведінкові настанови, які для розрахунку ІБМ безпосередньо не використовуються, але покращують розуміння місцевого контексту.

Дані опитувань молоді. Для збору соціологічних даних проводиться опитування молоді за всіма аспектами

³² Межу буде встановлено на рівні фактичного (або встановленого) прожиткового мінімуму для певної категорії осіб.

Опитування проводяться за методологією вибіркового обстеження методом «віч-на-віч» або онлайн опитування за web-технологіями³³. Також за певних умов може застосовуватись метод телефонного інтерв'ю. Як правило, доцільно намагатися опитати не менше 400 осіб, які репрезентують всі статево-вікові групи та страти молоді – учнів, студентів, працюючих осіб, економічно неактивних осіб тощо. За методом інтерв'ювання «віч-на-віч» зазначені характеристики сукупності молодих осіб використовуються для формування ефективного дизайну вибірки на основі процедур стратифікації сукупності. За іншими методами ці характеристики використовуються на етапі обробки даних із застосуванням так званих процедур постстратифікації результатів опитувань. При застосуванні

методів вибіркового опитування для забезпечення репрезентативності даних і адекватності відповідних результатів моніторингу необхідно залучати фахівців з вибіркового обстеження.

Приклад анкети, що була використана для опитування молоді в рамках пілотування методики розрахунку ІБМ, наведено у додатку В.

Експертні оцінки. На основі експертних оцінок можуть визначатися, наприклад, показники наявності у місті програм освіти виборців, наявності молодіжної політики, якості цих програм (таблиця 2.3). Експертні оцінки часто використовуються для визначення вагового навантаження для кожного субіндексу, що характеризує основні аспекти благополуччя молоді, в процесі розрахунку інтегрального індексу.

Табл. 2.3. Приклад оцінки показників за результатами експертних опитувань

Показник	Визначення значень показника	Джерело даних
Наявність програми освіти виборців	1 – програма діє постійно 0,5 – програма діє лише під час виборів 0,25 – програма діє в інший час 0 – програми немає або немає інформації щодо неї	Експертна оцінка
Наявність молодіжної політики	1 – молодіжна політика реалізується як окремий напрямок місцевої політики 0,5 – молодіжна політика розробляється або на стадії проекту 0 – молодіжної політики немає або немає інформації щодо неї	Експертна оцінка

³³ Пілотні розрахунки ІБМ для одного з українських міст підтвердили можливість та адекватність використання онлайн-опитувань для збирання соціологічних даних. Розбіжність показника ІБМ при використанні первинних даних, отриманих через онлайн та традиційні («віч-на-віч») опитування склала менше 1 відсоткового пункту (0,6708 та 0,6795).

Фокус-групові дискусії (ФГД).

Якщо міська влада бажає доповнити або змінити стандартну методику розрахунку ІБМ, запропоновану в цьому виданні, для формування власної системи первинних показників благополуччя молоді проводяться дискусії з молодими людьми у фокус-групах. ФГД проводяться з метою визначення та аналізу головних життєвих пріоритетів та актуальних соціальних проблем, що турбують молодь у конкретному місті. Результати ФГД, як і експертні оцінки, використовуються для визначення ваг субіндексів в процесі розрахунку інтегрального індексу благополуччя молоді на муніципальному рівні. Зразок плану проведення дискусії у фокус-групі наводиться у додатку D.

Наприклад, під час апробації методики побудови ІБМ, з метою обговорення головних пріоритетів та проблем сучасної молоді були проведені дві експертні зустрічі у форматі ФГД. Цільова аудиторія першої групи була представлена фахівцями, які працюють з молоддю на місцевому рівні, включаючи представників департаментів/відділів освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, соціального захисту населення, служби

у справах сім'ї, дітей і молоді, центру зайнятості, управління патрульної поліції та ювенальної превенції, місцевої прокуратури тощо. Цільова аудиторія другої фокус-групи була представлена молодіжними активістами, лідерами молодіжних організацій міста, учнівською та студентською молоддю. Такий підхід дозволяє застосувати орієнтований на права людини принцип участі, коли до важливої діяльності залучаються як носії прав, так і ті, хто має ці права забезпечувати та захищати.

Учасниками фокус-груп були визначені такі головні пріоритети в житті сучасної молоді: 1) здоров'я та гарне самопочуття, 2) фінансова незалежність та матеріальний добробут, 3) досягнення успіхів у роботі, кар'єра, 4) стосунки з близькими людьми (батьками, коханими, друзями), 5) свобода та незалежність у власних вчинках і діях, 6) творча реалізація, улюблена справа, 7) фізичний розвиток та спорт. При цьому думки молодіжних лідерів та фахівців, які працюють з молоддю, дещо відрізнялися стосовно ранжування обраних пріоритетів за їх значенням для молодих людей (рис. 2.5).

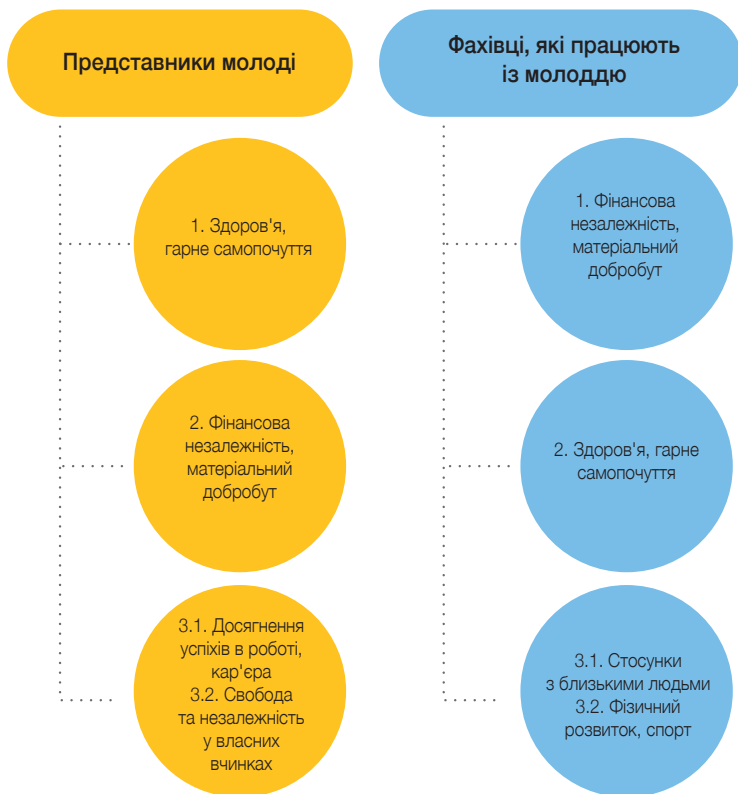

Рис. 2.5. Ранжування життєвих пріоритетів молоді за оцінками фахівців, які працюють з молоддю, та молодіжних активістів

За результатами обговорення учасникам ФГД було запропоновано пройти експрес-опитування з метою визначення головних проблем, які турбують сучасну молодь (рисунок 2.6).

На думку молодіжних активістів, головними проблемами для молодих людей залишаються низький рівень доходів та складнощі з започаткуванням власної справи.

При цьому досить вагомими є незадоволена потреба в працевлаштуванні, недовіра до органів влади та неефективність державного управління, питання особистої безпеки. Хоча молодіжні працівники погодилися з актуальністю проблеми матеріального добробуту для молодих людей, серед інших найважливіших проблем вони зазначили низьку якість освіти, невирішене житлове питання та незадовільний стан здоров'я молоді.

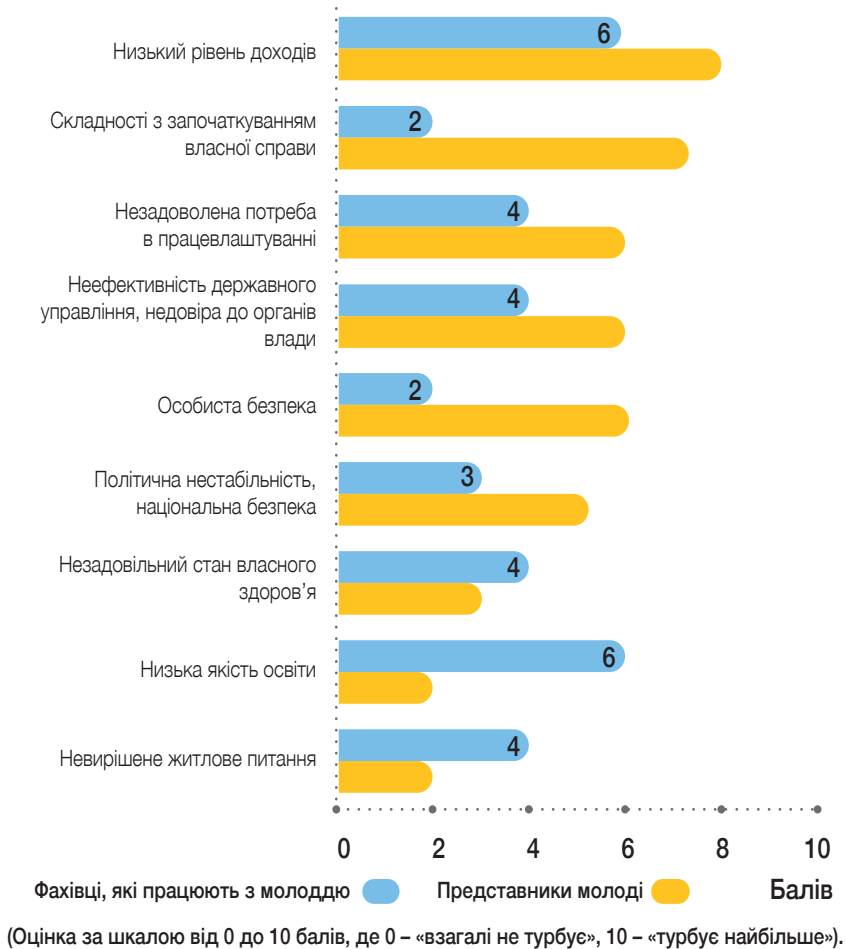

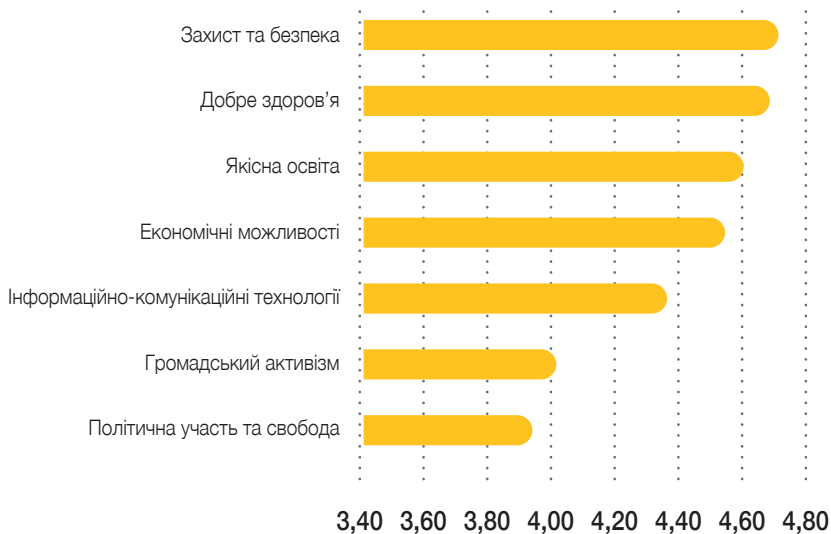
Рис. 2.6. Головні проблеми, які турбують молодь

Результати обговорень головних життєвих пріоритетів та актуальних проблем сучасної молоді були використані при формуванні системи показників інтегрального індексу благополуччя молоді та обґрунтуванні вагових коефіцієнтів для окремих субіндексів. Додаткова валідація визначених експертами вагових коефіцієнтів для семи субіндексів IBM

була проведена Представництвом UNFPA в Україні через опитування молоді, в якому взяли участь 204 респонденти. Респонденти опитування в цілому підтвердили експертне ранжування аспектів благополуччя молоді за важливістю і розподіл відповідних вагових коефіцієнтів (рисунок 2.7).

Важливість аспектів благополуччя молоді

N=204

(Оцінка за шкалою від 1 до 5, де 1 – найменш важливе, 5 – найважливіше)

Рис. 2.7. Оцінка важливості окремих аспектів благополуччя молоді респондентами онлайн-опитування UNFPA, травень 2018 р.

2.6. Стандартизація та зважування показників

При використанні методів інтегрального оцінювання важливим етапом та окремою проблемою для реалізації процедури стандартизації даних є вибір мінімальних і максимальних значень показників.

Мінімальні та максимальні значення можуть відповідати теоретично можливим значенням, наприклад, для показників, що вимірюються у відсотках, мінімальне значення може бути 0%, а максимальне 100%. У іншому випадку ці граничні значення

можуть визначатися з наявних даних. Наприклад, у разі наявності динамічних рядів даних та/або масивів даних по певній сукупності міст за мінімальні і максимальні значення можуть прийматися відповідні емпіричні мінімальні і максимальні значення з цих масивів. Також у окремих випадках за максимальні або мінімальні значення можуть прийматися бажані, цільові, значення показників. Наприклад, якщо бажаним є підвищити рівень політичної активності молоді до 30%, як у деяких розвинених країнах, то саме це значення можна прийняти за максимальне.

У будь-якому випадку, питанню вибору граничних значень слід приділити окрему увагу, оскільки вони впливають на рівень стандартизованих значень показників і, відповідно, на співвідношення різних показників за результатами стандартизації.

Процедура стандартизації показників у загальному випадку залежить від типу показника, зокрема:

а) для первинних показників-стимуляторів, що вимірюються за безперервною шкалою, стандартизація здійснюється за формулою:

$$P_{ji} = \frac{(K_{ji} - K_{ji}^{\min})}{(K_{ji}^{\max} - K_{ji}^{\min})}$$

де P_{ji} - стандартизоване значення i -го показника за j -м аспектом; K_{ji} - фактичне значення i -го показника, K_{ji}^{\max} - максимальне значення i -го показника; K_{ji}^{\min} - мінімальне значення i -го показника.

Приклад стандартизації показника-стимулятора:

Абсолютне значення показника 1.1 "Охоплення середньою освітою" дорівнює 91,74%. Граничне максимальне значення – 100%, граничне мінімальне – 60%. Отже, стандартизоване значення показника становить:

$$P_{1.1} = \frac{(91,74 - 60)}{(100-60)} = 0,7935$$

б) для первинних показників-дестимуляторів, що вимірюються за безперервною шкалою, стандартизація здійснюється за формулою:

$$P_{ji} = \frac{(K_{ji}^{\max} - K_{ji})}{(K_{ji}^{\max} - K_{ji}^{\min})}$$

Приклад стандартизації показника-дестимулятора:

Абсолютне значення показника 2.1 "Рівень смертності молоді" становить 280 осіб на 100 тис. населення. Граничне максимальне значення – 887 осіб на 100 тис. населення, граничне мінімальне – 20 осіб на 100 тис. населення. Враховуючи наведені дані, визначається стандартизоване значення показника:

$$P_{2.1} = \frac{(887 - 280)}{(887-20)} = 0,7001$$

Узагальнюючі показники (субіндекси) становища молоді розраховуються за кожним з визначених аспектів як середньозважена величина на основі стандартизованих первинних показників, що його характеризують, за такою формулою:

$$I_j = \sum_{i=1}^{n_j} P_{ji} \cdot w_{ji}$$

де I_j – субіндекс становища молоді за j -м аспектом; P_{ji} – стандартизоване значення i -го первинного показника для j -го аспекту, $j=1,2,\dots,J$; w – нормоване вагове значення i -го показника, n_j – кількість первинних показників за j -м аспектом

$$\left(\sum_{i=1}^{n_j} w_{ji} = 1 \right)$$

Приклад розрахунку субіндексу:

Стандартизовані значення показників за аспектом благополуччя “Освіта”:

- “Охоплення середньою освітою” – 0,794
- “Результати ЗНО” – 0,577
- “Бюджетні витрати на освіту” – 0,571
- “Охоплення вищою освітою” – 0,769
- “Задоволеність системою середньої освіти” – 0,657
- “Задоволеність системою професійної освіти” – 0,493
- “Задоволеність системою вищої освіти” – 0,361

Якщо приймається, що всі зазначені показники враховуються з однаковою вагою (у цьому випадку з вагою 1/7), то узагальнюючий показник (субіндекс) становища молоді за аспектом “Освіта” становить:

$$I_1 = 0,794 \cdot \frac{1}{7} + 0,577 \cdot \frac{1}{7} + 0,571 \cdot \frac{1}{7} + 0,769 \cdot \frac{1}{7} + 0,657 \cdot \frac{1}{7} + 0,493 \cdot \frac{1}{7} + 0,361 \cdot \frac{1}{7} = 0,113 + 0,082 + 0,082 + 0,110 + 0,094 + 0,070 + 0,052 = 0,603$$

ІБМ визначається як сума зважених субіндексів за аспектами благополуччя молоді за формулою:

$$ІБМ = \sum_{j=1}^J I_j \cdot g_j$$

де g_j – нормоване вагове значення j -го аспекту (субіндексу) $\left(\sum_{j=1}^J g_j = 1 \right)$.

Приклад розрахунку ІБМ:

Значення субіндексів становища молоді за аспектами благополуччя:

- “Освіта” – 0,6030 (вага 0,2)
- “Здоров’я” – 0,7076 (вага 0,2)
- “Економічні можливості” – 0,5706 (вага 0,2)

- “Участь у політичному житті” – 0,6917 (вага 0,07)
- “Участь у громадському житті” – 0,5708 (вага 0,07)
- “Інформаційні та комунікаційні технології” – 0,8484 (вага 0,11)
- “Безпека та захищеність” – 0,5460 (вага 0,15)

З урахуванням наведених даних, інтегральний ІБМ дорівнює:

$$ІБМ = 0,6030 \cdot 0,2 + 0,7076 \cdot 0,2 + 0,5706 \cdot 0,2 + 0,6917 \cdot 0,07 + 0,5708 \cdot 0,07 + 0,8484 \cdot 0,11 + 0,5460 \cdot 0,15 = 0,1206 + 0,1415 + 0,1141 + 0,0484 + 0,040 + 0,0933 + 0,0819 = 0,6398$$

Що більшим є ваговий коефіцієнт певного показника, то більш важливим він є при розрахунку інтегрального показника, тобто тим більшим є його відносний вплив на загальний показник. Показники з рівними ваговими коефіцієнтами мають рівний вплив на загальну оцінку і є «однаково важливими». Відповідно, сума вагових коефіцієнтів всіх показників, що враховуються при розрахунку загального безрозмірного показника, дорівнює одиниці.

При побудові інтегральних оцінок розрахунок вагових значень коефіцієнтів w_i та g_j , як і встановлення мінімальних та максимальних стандартних значень первинних показників при стандартизації, є вкрай важливим етапом, оскільки система ваг безпосередньо впливає на значення інтегральної оцінки. На етапі пілотного впровадження розрахунку ІБМ для визначення ваг був використаний метод експертних оцінок з наступною валідацією через соціологічне опитування молоді.

2.7. Проблеми з даними та контроль якості

При формуванні інформаційного забезпечення моніторингу благополуччя молоді на муніципальному рівні важливим питанням є визначення та урахування якості даних.

Якість інформаційного забезпечення доцільно визначати на основі сучасних рекомендацій Євростату, які визначають такі основні виміри якості статистичної інформації:

1) Релевантність. Релевантність або актуальність даних – це та міра, якою дані відповідають поточним та потенційним потребам користувачів. Для стандартного моніторингу благополуччя молоді необхідно використовувати лише встановлену систему показників. Не припускається заміна показників на близькі за змістом показники, або використання меншої кількості показників. Водночас вимога релевантності обумовлює необхідність періодичної – один раз на 3-5 років – перевірки адекватності системи показників та її

можливого удосконалення, оскільки характеристики молоді, її проблеми та поведінкові настанови і очікування змінюються у часі, відповідно змінюються і пріоритети молодіжної політики.

2) Надійність. Надійність або точність даних – це ступінь близькості розрахованих оцінок показників до дійсних (точних) значень показників. Надійність показників (даних) означає, насамперед, що їх значення не містять суттєвої випадкової складової і, відповідно, їх зміна значної мірою обумовлена зміною відповідних явищ або процесів, а не є лише випадковою. Для результатів вибіркових обстежень надійність визначається відповідними похибками та довірчими інтервалами. Для інших даних надійність визначається на основі аналізу її динамічних рядів, порівняння з результатами інших аналогічних даних.

3) Своєчасність та пунктуальність. Своєчасність характеризує інтервал часу між моментом (періодом), у який відбувалося явище або процес, що описують статистичні дані, та датою готовності (надання) цих даних. Пунктуальність характеризує проміжок часу між запланованою та фактичною датами підготовки даних. При моніторингу благополуччя молоді дуже важливим є контроль актуальності даних (недоцільно використовувати застарілі дані). Також важливою є впевненість, що на наступному етапі моніторингу всі необхідні дані будуть отримані у встановлені терміни і у повному обсязі.

4) Доступність та ясність.

Доступність характеризує фізичні умови, за якими користувачі можуть отримати статистичні дані: способи та місця отримання даних, процедури замовлення, час, необхідний для виконання замовлень, політика ціноутворення, існуючі маркетингові умови, формати, в яких дані можуть бути надані користувачам (паперові носії, електронні носії, CD-ROM, Інтернет та ін.) Ясність характеризує інформаційне середовище даних: наявність та якість метаданих, що надаються зі статистичними даними (текстова інформація, пояснення, документація та ін.), ілюстрації, наявність пояснень щодо якості даних (включаючи обмеження у використанні). Як правило, особливо на початкових етапах реалізації моніторингу благополуччя молоді, недостатньо отримати лише значення окремих показників. Важливо з'ясувати, як ці дані отримані, що вони характеризують, якими є проблеми у збиранні та обробці даних тощо. Для цього потрібно мати доступ до відповідних методичних матеріалів, класифікаторів тощо.

5) Порівнюваність. Ця характеристика спрямована на вимірювання впливу відмінностей в статистичних концепціях та визначеннях, які застосовуються, на співставність даних за доменами (наприклад, між різними містами, які розраховують показники благополуччя молоді) або у часі. Це ступінь, з якою розбіжності між статистичними даними пояснюються розбіжностями між дійсними значеннями статистичних характеристик. При реалізації моніторингу благополуччя молоді

урахування порівнянності даних є дуже важливим. Особливості вимірювання окремих показників у часі змінюються – змінюється статистична методологія, класифікатори, нормативні документи та форми звітності – це необхідно перевіряти та урахувати на кожному етапі моніторингу і, за необхідності, вносити зміни у систему показників або перераховувати окремі показники.

Важливим є також контроль помилок (арифметичний та логічний контроль) на всіх етапах використання даних при визначенні ІБМ, субіндексів, нормуванні первинних показників.

За недостатнього рівня якості інформаційного забезпечення проблеми можуть бути розв'язані шляхом застосування спеціальних процедур підвищення якості даних або на основі перегляду системи показників з метою виключення показників, що характеризуються неприйнятним рівнем якості. При цьому слід враховувати, що застосування таких процедур або коригування системи показників вимагає перерахунку показників моніторингу, зокрема ІБМ, за всі попередні його етапи для забезпечення їх порівнянності.

2.8. Інші напрями використання методології ІБМ

Методика розрахунку ІБМ побудована на основі стандартних підходів, які зазвичай використовуються при побудові інтегральних індексів, і тому має універсальний характер

та відповідно, широкий спектр потенційного застосування. Подібні підходи можна використовувати для побудови не лише індексів благополуччя молоді, але й, наприклад, конкурентоспроможності, або окремих соціальних ризиків. Використовувати методику, з відповідними змінами, можна для оцінювання стану благополуччя не лише молоді, але й інших груп населення – наприклад, літніх людей. Методику можна застосовувати для побудови індексів різного рівня локалізації: регіонального (який включає кілька країн світу); національного, регіонального всередині країни (субнаціонального), а також для місцевого рівня. Окремі індекси можуть бути включені у єдину систему індексів, придатну для оцінювання різних аспектів життя різних верств населення.

Крім того, методика розрахунку ІБМ передбачає можливість підключення додаткових характеристик (аспектів), – наприклад, нерівності (у т.ч. – гендерної), стану навколишнього середовища, проведення дозвілля й спорту тощо.

3. ПОШИРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ

3.1. Як оцінювати та аналізувати дані

ІБМ є зручним інструментом для оцінювання стану благополуччя молоді на муніципальному рівні. Його побудова надає доволі широкі аналітичні можливості, які обумовлені певними методологічними особливостями.

По-перше, методика його розрахунку передбачає побудову трирівневої ієрархічної моделі, яка включає: побудову інтегрального індексу (загальний ІБМ, 3-й рівень), за допомогою якого можна оцінити стан благополуччя молоді в цілому; побудову часткових індексів («тематичні» субіндекси, 2-й рівень), які призначені для оцінювання окремих аспектів благополуччя; та комплекс первинних показників, які дають докладну характеристику кожного з аспектів благополуччя. Отже, результати розрахунку всього комплексу показників ІБМ не лише надають узагальнене уявлення щодо досліджуваного явища, але й дає змогу пояснити, за рахунок яких компонентів сформувався певний рівень інтегрального показника.

По-друге, на відміну від деяких інших інтегральних індексів, які мають сенс лише для побудови рейтингів декількох об'єктів, щодо яких вони розраховуються, і не можуть використовуватися лише для одного об'єкту дослідження, наш індекс може

використовуватися для характеристики лише одного об'єкту (у даному випадку – для одного міста). Використання стандартної методики розрахунку ІБМ уможливорює порівняння даних між різними об'єктами досліджень (містами); регулярне збирання рядів первинних даних дозволяє досліджувати динаміку змін значень показників, субіндексів та загального ІБМ, тобто проводити моніторинг стану благополуччя молоді.

При розробці методики побудови ІБМ (на етапі нормування первинних показників) у якості максимальних стандартних значень використовувались цільові (бажані) значення. В результаті, ІБМ являє собою значення, яке відображає відстань від бажаного стану. Тобто, чим ближче значення показника до 1, тим краще стан благополуччя молоді. Таким чином, методика дає змогу відповісти на питання: якою є кількісно вимірювана відстань від реального до бажаного стану благополуччя молоді (взагалі та за окремими аспектами життя молоді)?

У якості прикладу, розглянемо результати пілотних розрахунків для одного з українських міст, загальний ІБМ у якому дорівнює 0,67.

За даними тематичних субіндексів (рисунок 3.1), найкращою в місті є ситуація з доступністю інформаційних та комунікаційних технологій ($i=0,93$),

друге місце посідає участь молоді у політичному житті ($i=0,73$) третє ($i=0,69$) – її участь у громадському житті. Найгірший стан справ спостерігається із безпекою та захищеністю ($i=0,59$) та

економічними можливостями ($i= 0,60$). Нижче за середні значення отримали характеристики благополуччя за аспектами здоров'я та освіти (0,65 та 0,66 - відповідно).

Стандартизовані значення аспектів ІБМ

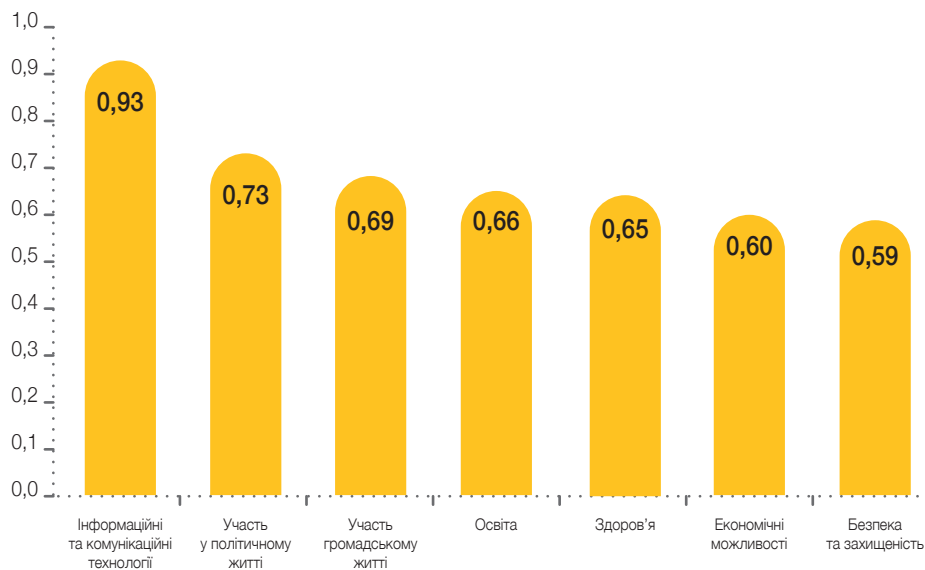

Рис. 3.1. Субіндекси благополуччя молоді за окремими аспектами

На рисунку 3.2 зображені відстані від цільових значень (найкращої оцінки, що дорівнює 1) за окремими показниками, що складають аспекти благополуччя молоді. Радіальні діаграми допомагають

швидко та наочно оцінити, значення яких саме показників найгірше впливають на ситуацію за кожним аспектом благополуччя.

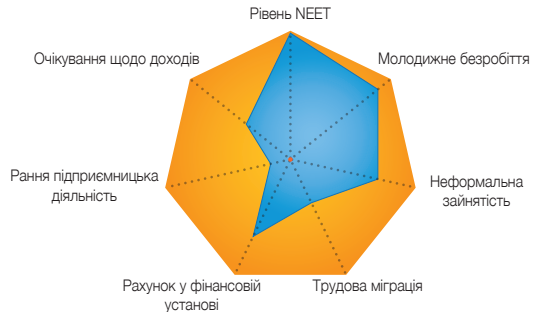
Відстань фактичних значень від цільових значень блоку “Освіта”

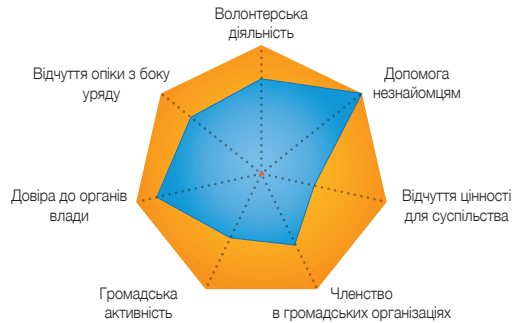
Відстань фактичних значень від цільових значень блоку “Здоров’я”

Відстань фактичних значень від цільових значень блоку “Економічні можливості”

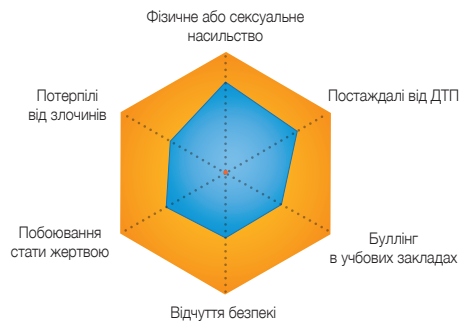
Відстань фактичних значень від цільових значень блоку
“Участь у громадському житті”

Відстань фактичних значень від цільових значень блоку
“Участь у політичному житті”

Відстань фактичних значень від цільових значень блоку
“Безпека та захищеність”

Відстань фактичних значень від цільових значень блоку
“Інформаційні та комунікаційні технології”

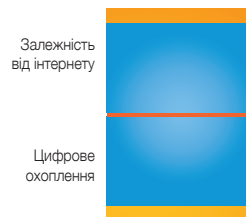

Рис. 3.2. Графічне зображення стану благополуччя молоді за окремими аспектами

Узагальнюючи отримані дані, можна виявити найбільш проблемні складові за кожним з аспектів благополуччя (таблиця 3.1).

Табл. 3.1. Визначення найважливіших проблемних складових благополуччя молоді

Аспект благополуччя	Найбільш проблемні складові
Освіта	Задоволеність вищою освітою
Здоров'я	Задоволеність охороною здоров'я, рівень стресу
Економічні можливості	Рання підприємницька діяльність, схильність до трудової міграції
Участь у політичному житті	Політична активність
Участь у громадському житті	Відчуття цінності у суспільстві
Безпека та захищеність	Булінг у навчальних закладах, відчуття безпеки

Визначивши як сильні, так і проблемні складові благополуччя у місті, можна розглянути їх більш докладно.

Доступність інформаційно-комунікаційних технологій

посідає найвищу позицію у системі тематичних субіндексів благополуччя міської молоді. Молодь вільно користується інтернетом і має до нього доступ. Але, слід зауважити, що в індексі не віддзеркалені технічні характеристики мережі інтернет та телефонного зв'язку. Тому, у разі потреби, для більш докладного аналізу доступу до інформаційно-комунікаційних технологій доцільно проводити додаткові дослідження – наприклад, швидкості кабельного та мобільного доступу до мережі інтернет в розрізі географічних локацій

міста, вартості доступу, часових характеристик доступу до мережі, типу використовуваних пристроїв тощо.

Участь молоді у політичному житті

взагалі характеризується ступенем її залученості до прийняття політичних рішень на різних рівнях і залежить від залученості молоді до роботи у структурах влади, від самоідентифікації молодих людей як суб'єктів політичного життя, а також від визнання впливу політики на життя молоді. Як свідчить субіндекс, молодь міста в цілому бере доволі активну участь у політичному житті, що пояснюється наявністю у місті молодіжної політики та програм освіти виборців, свободою у висловленні політичних поглядів, а також непоганим представництвом молоді на виборчих посадах у місцевих

органах влади. Гіршими показниками характеризується рівень участі молоді у політичних партіях (об'єднаннях), а також активність у виборчому процесі як на місцевому, так і на національному рівнях.

Участь молоді у громадському житті (або соціальна активність)

є важливою характеристикою соціального благополуччя. Лише гармонійне поєднання соціального та матеріального благополуччя створює умови для повноцінної реалізації та розвитку людини. Молодь міста демонструє доволі високі показники готовності прийти на допомогу незнайомцям, а також порівняно високий рівень довіри до місцевих органів влади. Разом з цим, у молоді є заниженим відчуття цінності молоді для суспільства, а також невисоким є рівень її участі у громадських слуханнях, обговореннях важливих проєктів та інших формальних механізмах молодіжного представництва.

Освіта є одним з ключових елементів людського розвитку і важливим аспектом благополуччя молоді. На жаль, міський субіндекс освіти не посідає високу позицію. Незважаючи на порівняно високі показники охоплення середньою та вищою освітою, задоволеність молоді якістю вищої освіти є низькою (на відміну від доволі високої задоволеності якістю середньої освіти).

Поряд із освітою та економічними можливостями, **здоров'я** є одним з трьох найважливіших аспектів життя

молоді. Ситуація у сфері здоров'я молоді міста є розбалансованою: відсутність смертей від зловживання алкоголем та наркотиками, низька поширеність хронічних захворювань та прихильність здоровому способу життя поєднуються з дуже високим рівнем стресу серед молоді, та вкрай низькою задоволеністю роботою системи охорони здоров'я в місті. Стурбованість викликають також показники обізнаності щодо інфікування ВІЛ, поширеності вживання тютюнових виробів, поширеності психічних розладів та самоушкоджень серед молоді.

Економічні можливості, на жаль, не є сильною стороною життя молоді в місті. Цей аспект посідає передостаннє місце за значенням свого субіндексу. Хоча ситуація в місті з безробіттям молоді (в тому числі з неформальною зайнятістю) та її залученням до освіти є сприятливою, проблемними сферами є підприємницька діяльність молоді, її очікування щодо доходів та настанови на трудову міграцію за межі міста.

Безпека та захищеність молоді міста має найгірші характеристики: значення практично всіх показників за цим аспектом сильно відстають від цільових значень. Порівняно кращою є досвідом фізичного та сексуального насильства та травматизму через ДТП, але загальне відчуття безпеки серед молоді є досить низьким, а рівень молодіжної злочинності – навпаки, високим.

Отже, аналіз первинних показників та тематичних субіндексів благополуччя

молоді дає змогу ідентифікувати найбільш проблемні питання, на основі чого можна будувати політику та запроваджувати спеціальні цільові програми та проекти для молоді, спрямовані на підвищення її благополуччя, а в подальшому – відстежувати ефективність таких програм та проектів. За наявності даних ІБМ за кількома містами та за кілька років, можна вибудовувати рейтинги міст та порівняльно оцінювати прогрес у досягненні благополуччя молоді.

3.2. Як організувати моніторинг

Для практичного використання методики побудови ІБМ необхідно певним чином організувати систему моніторингу. Запровадження моніторингу дасть змогу регулярно отримувати інформацію про становище молоді і на цій основі обирати пріоритети молодіжної політики, будувати систему орієнтирів для досягнення її бажаних результатів, а також планувати і відстежувати конкретні дії, спрямовані на їх досягнення.

Система моніторингу благополуччя молоді може бути створена, виходячи з принципів, які охоплюють методологію моніторингу, якість даних, з якими працює система, а також взаємодію учасників процесу моніторингу.

З огляду на **методологію**, система моніторингу має будуватися на науково обґрунтованій та апробованій методиці,

яка чітко визначає необхідні дані, їхні джерела, шляхи та процедури збирання, алгоритми обробки інформації тощо. Для отримання якомога всебічної та об'єктивної картини необхідно враховувати та об'єднувати існуючі та потенційні можливості різноманітних джерел даних, зокрема поточних державних статистичних спостережень, вибіркового обстежень домогосподарств, адміністративних даних, результатів вивчення громадської думки, експертних опитувань тощо. Виходячи з цього принципу, передбачається використання комбінованої системи збирання даних, яка може включати збір первинних даних поточної галузевої статистики, збір вторинних (зведених) статистичних даних, опитування громадської думки онлайн або «віч-на-віч», опитування експертної думки.

Якість інформації, з якою працює система моніторингу, є наслідком адекватності, об'єктивності, своєчасності, комплексності, актуальності, практичності та оперативності вхідних та вихідних даних, що забезпечується правильним вибором первинних показників, детальним описом метаданих, використанням сучасних засобів комунікації та спеціальних процедур обробки даних.

Нарешті, система моніторингу не буде ефективною без забезпечення **зворотного зв'язку** з користувачами даних – органами влади (які можуть виступати й операторами системи моніторингу), громадськістю,

науковцями, міжнародними організаціями, пресою тощо. Система мусить працювати на регулярне та систематичне широке оприлюднення результатів моніторингу, надавати відкритий доступ до даних, стежити за використанням наданих даних та розширювати можливості такого використання, враховувати відгуки та пропозиції користувачів даних через фаховий діалог.

При створенні системи моніторингу місцеві органи влади визначають **розподіл функцій та відповідальності в межах системи**: склад залучених учасників, їхні ролі та обов'язки, механізми керування

та координації діяльності, процедури обміну інформацією, терміни виконання завдань та реагування на запити, правила оформлення та оприлюднення результатів моніторингу для різних користувачів тощо.

Збирання інформації для моніторингу та формування рядів даних за усіма первинними показниками здійснюється постійно, по мірі надходження нової інформації. Розрахунки субіндексів, ІБМ та звітування щодо стану благополуччя молоді у місті доцільно здійснювати щорічно. У загальному вигляді модель моніторингу можна представити схематично (рисунком 3.3).

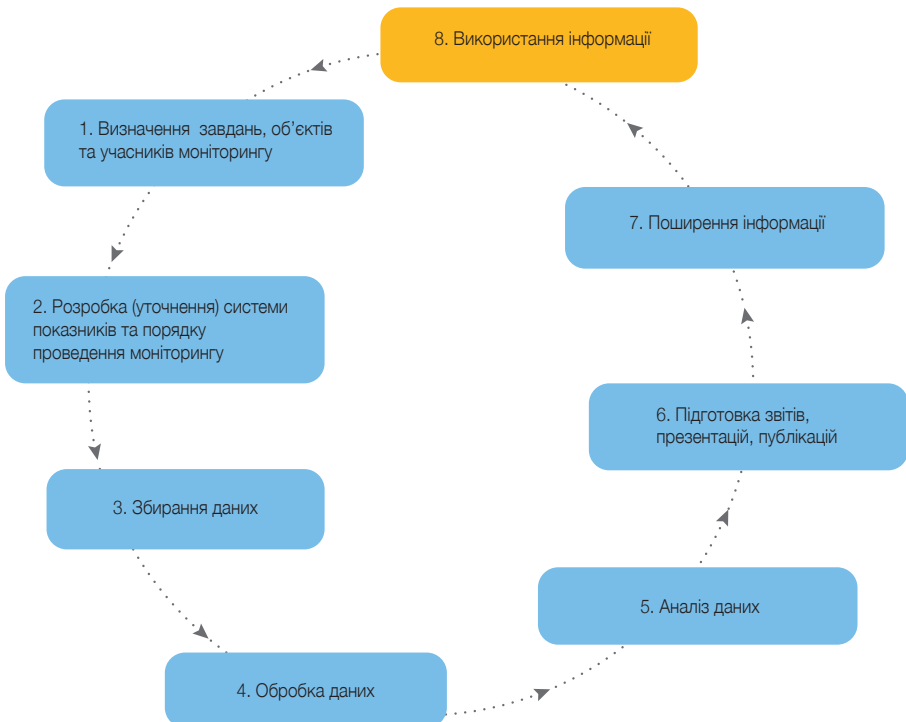

Рис. 3.3. Послідовність основних етапів проведення моніторингу

Окремо розглянемо деякі етапи організації моніторингу.

Визначення завдань, об'єктів та учасників моніторингу

Завдання моніторингу благополуччя молоді на муніципальному рівні:

- систематичне оцінювання об'єктивних характеристик благополуччя молоді міст, які отримані шляхом збору статистичної інформації;
- відслідковування змін настроїв, самопочуття та ціннісних орієнтирів молоді, їх ставлення до діяльності органів влади;
- визначення думки молоді щодо якості соціальних послуг, систем охорони здоров'я, освіти;
- визначення ступеню економічної, громадської та політичної активності.

Об'єктом моніторингу є певні, визначені методикою, аспекти і процеси життєдіяльності молодих людей віком

14-35 років, які проживають у місті. Моніторинг дозволяє досліджувати, кількісно і якісно описувати зміни у житті та стані благополуччя молоді, виробляти аналітичні висновки та рекомендації.

Учасниками моніторингу є муніципальні органи влади та державні організації, які зацікавлені в отриманні інформації для обґрунтування та реалізації молодіжної політики та проводять діяльність, пов'язану із задоволенням потреб молоді, громадські та інші недержавні організації, які опікуються проблемами молоді, експерти в області молодіжної політики, сама молодь, яка виступає і об'єктом і учасником моніторингу.

Розробка системи показників

Для моніторингу благополуччя молоді запропонована авторами методика використовує *стандартну систему показників*, до якої входять 1) показники, необхідні для розрахунку ІБМ, та 2) показники, що характеризують цінності, життєві орієнтації, позиції, очікування молоді.

Використання стандартної системи показників забезпечує співставність (порівнюваність) даних про благополуччя молоді різних міст, що використовують методика для вимірювання благополуччя молоді, і спрощує синтез даних міст для використання на субнаціональному та національному рівнях.

Використані показники описані у Розділі 2 цього посібника; перелік стандартних показників для розрахунку ІБМ наводиться у Додатку А. Стандартну систему можна за потреби міської влади доповнювати додатковими наборами тематичних показників. Система показників, а також джерела даних мають бути визначені та описані у метаданих на початку кожного моніторингового циклу із фіксуванням усіх методологічних змін, що відбулися з моменту закінчення минулого циклу.

Збирання інформації

Збирання даних є упорядкованим процесом отримання та оцінки значень наперед визначених методикою змінних (показників), який передбачає взаємодію між дослідниками та джерелами інформації через певні методи та процедури. Важливі питання цього етапу моніторингу – організація взаємодії з розпорядниками даних, отримання регулярного доступу до джерел даних, визначення необхідного об'єму та частоти збирання даних, обрання виду та формату потрібних даних, оптимального способу їх отримання, контроль якості даних. При визначенні процедур збирання даних важливо мати на увазі їхню практичність, тобто баланс між цінністю певних даних та вартістю їх отримання (потребою в матеріальних та нематеріальних ресурсах, необхідних для отримання даних).

Підготовка, поширення та використання інформації

Інформація, що регулярно надається системою моніторингу, насамперед призначена тим користувачам, які на її основі можуть приймати певні управлінські рішення та ініціювати зміни на краще. Спектр користувачів може бути дуже широким – від місцевих органів влади до міжнародних донорських організацій, зацікавлених у підтримці та розвитку молодіжної політики в Україні (інституційні користувачі). Самі молоді люди (індивідуальні користувачі) можуть використовувати інформацію системи моніторингу для прийняття важливих рішень у своєму житті – наприклад, пов'язаних з переїздом до інших міст для навчання або роботи. Засоби масової інформації можуть користуватися даними моніторингу для висвітлення особливостей життя молоді в містах і формування певної громадської думки.

Для різних користувачів можуть бути розроблені свої форми та засоби подання інформації різного ступеня складності та деталізації. Для органів влади має бути передбачений як повсякчасний онлайн доступ до баз даних моніторингу, так і можливість користуватися аналітичними матеріалами та звітами встановленої форми. Для решти користувачів можуть готуватися спеціальні комунікаційні матеріали – інфографіка, презентації, відеоролики, буклети, прес-релізи тощо.

Ще раз наголосимо на необхідності встановлення діалогу між учасниками моніторингу та користувачами даних. Він є передумовою для ефективного використання даних моніторингу та забезпечує можливість покращення системи моніторингу на основі реальних потреб користувачів. Муніципальна молодіжна політика повинна мати зворотній зв'язок, сприйматися населення та бути схвалена тими, на кого вона спрямована. Система налагодженої комунікації «влада – громадськість» є запорукою порозуміння та взаємної довіри.

Разом з тим, майже завжди існує ризик того, що влада буде використовувати моніторинг з метою поширення лише позитивної інформації та приховувати негативну. У зв'язку з цим, при проведенні моніторингу необхідно забезпечити умови прозорості та повноти надання та використання інформації.

3.3. Використання результатів моніторингу у політиці

Формування та реалізація молодіжної політики є одним з найважливіших напрямів роботи місцевих органів влади. Така політика спрямована на створення умов для розвитку молоді, підтримку діяльності громадських організацій, сприяння зайнятості та освіти. Політика реалізується через прийняття нормативних актів, розробку

та виконання цільових молодіжних програм та проектів, окремих заходів, акцій тощо.

Окремо визначена молодіжна політика на місцевому рівні існує далеко не скрізь. Часто трапляється, що така політика формально існує «на папері», але не фінансується або не має ефективних засобів реалізації. Та навіть якщо молодіжна політика певним чином реалізується, часто вона не має успіху. Найчастіше молодіжна політика виявляється неефективною, якщо вона 1) не враховує реальні потреби та проблеми молоді, 2) не містить формулювань очікуваних результатів (за критеріями SMART), 3) не базується на логічній теорії змін, що впливає з ланцюжків причинно-наслідкових зв'язків між діями та результатами, 4) не має засобів вимірювання ефективності (плану моніторингу та оцінки), та 5) недостатньо забезпечена ресурсами (фінансовими, кадровими, технічними тощо).

Деякі з цих причин можна ефективно усунути, створивши умови та забезпечивши активне залучення молоді до всіх стадій планування та ухвалення молодіжної політики, постійно підтримуючи діалог між владою та молодими людьми. Відповіддю на інші є дотримання принципів та правил управління, орієнтованого на досягнення результатів (results-based management). А причини, що стосуються отримання та аналізу об'єктивної та якісної інформації про становище молоді, можна усунути через використання

системи моніторингу благополуччя молоді. Запропонована авторами методика дає можливість міській владі отримати ґрунтовні відповіді на такі запитання:

- Наскільки благополучно живе молодь міста?
- В яких сферах життя молоді ситуація порівняно краща і в яких гірша?
- Які є реальні потреби, орієнтації, очікування молоді?
- Наскільки міська молодіжна політика відповідає реальним потребам та очікуванням молоді?
- Наскільки ефективна міська молодіжна політика?
- Покращується чи погіршується щороку стан благополуччя молоді міста?
- Якою є ситуація з благополуччям молоді в місті порівняно з іншими містами? Чому саме?
- Що потрібно змінити, на що звернути особливу увагу для покращення благополуччя молоді?

Відповіді на ці запитання є дороговказом та мірилом для розробки та реалізації фактично обґрунтованої та насправді результативної молодіжної політики, окремих програм та проєктів для молоді, які відповідають реальним інтересам, потребам та очікуванням молодих людей. Система моніторингу благополуччя молоді також є інструментом для повноцінної, прозорої

та об'єктивної звітності міської влади перед громадою щодо успішності реалізації молодіжної політики міста.

Наприклад, пілотне дослідження благополуччя молоді в одному з українських міст, проведене авторами в межах апробації запропонованої методики, дає підстави рекомендувати органам влади зосередитись на розробці та втіленні міських цільових соціальних програм у таких напрямках:

- Підвищення якості вищої освіти
- Підтримка реформи охорони здоров'я з увагою до молоді
- Розвиток навичок попередження та боротьби зі стресом
- Підтримка молодіжного підприємництва
- Виховання «відповідальних громадян» (сприяння активній політичній та соціальній залученості молоді)
- Посилення безпеки та профілактика правопорушень

Технологія розробки та оцінювання соціальних програм описана у монографії [7].

3.4. Як можна поширити досвід

Для поширення методики розрахунку ІБМ та залучення українських міст до моніторингу стану благополуччя міської молоді доцільно залучитися підтримкою партнерів національного рівня – наприклад, Міністерства молоді

та спорту України, Державної служби статистики України, Асоціації міст України. Перспективною видається співпраця з міжнародними партнерами – Представництвами UNFPA та UNICEF в Україні, особливо в межах всесвітньої ініціативи «Громада, дружня до дітей та молоді», до якої Уряд України долучився у 2018 році.

Доцільно поєднати зусилля місцевої влади, громадських організацій та приватного сектору для реалізації ідеї моніторингу стану благополуччя молоді, а також для використання його результатів для прийняття управлінських рішень – що буде корисним для всіх партнерів.

Перспективним напрямком розвитку системи моніторингу благополуччя молоді на муніципальному рівні є розробка інтегрованого пакету програмного забезпечення для збирання, зберігання, аналізу та керування даними моніторингу, який би спрощував роботу з даними, автоматизував розрахунки тематичних субіндексів та ІБМ, надавав можливості обміну даними та підготовки звітів, а також надавав би можливість проводити онлайн-опитування серед молоді для отримання соціологічних даних.

В якості засобу поширення даних доцільно створити спеціальний web-портал, на якому оперативнo та у зручній формі акумулювати та надавати повну та актуальну інформацію щодо стану благополуччя молоді у містах України. Такий тематичний портал, призначений для надання різноманітних

сервісів з проблем благополуччя молоді, може забезпечити залучення максимальної кількості користувачів та значною мірою задовольнити їх потреби, забезпечити прозорість інформації, налагодити ефективний зв'язок між молоддю та місцевою владою.

ЧАСТІ ЗАПИТАННЯ

Що таке індекс благополуччя молоді?

Муніципальний індекс благополуччя молоді (ІБМ) – це інтегральний індекс, який охоплює 49 первинних показників і дозволяє комплексно оцінити ступінь благополуччя міської молоді. Індекс охоплює 7 найважливіших аспектів життя молодих людей: освіта, здоров'я, економічні можливості, участь у політичному житті, участь у громадському житті, доступ до інформаційно-комунікаційних технологій, безпека та захищеність життя. Він дає змогу кількісно оцінити стан справ у місті за кожним з цих аспектів.

Для чого потрібен індекс благополуччя молоді?

ІБМ надає міським органам влади, дослідникам, громадським організаціям, засобам масової інформації, міським громадам та власне молоді фактичні дані про благополуччя молоді та його чинники, що дозволяє визначати пріоритети, обґрунтовано планувати, адекватно здійснювати та об'єктивно оцінювати успішність міської

молодіжної політики, виявляти її сильні та слабші сторони, приймати відповідні управлінські рішення. Індекс може використовуватись для моніторингу ситуації з благополуччям молоді в динаміці та порівняльного аналізу ситуації в різних містах.

Як обраховується індекс благополуччя молоді?

ІБМ – трирівнева ієрархічна система показників, що включає загальний ІБМ для міста (3-й рівень), сім тематичних субіндексів за аспектами благополуччя молоді (2-й рівень) та 49 первинних показників (1-й рівень). Індекс – це безрозмірний показник, який змінюється в діапазоні від 0 до 1, де 0 відповідає найгіршій оцінці, а 1 – найкращій. ІБМ обраховується шляхом стандартизації (нормування) даних за 49 первинними показниками у 7 тематичних групах з урахуванням відносної ваги показників.

Які джерела даних використовуються для розрахунків?

Запропонована методика побудови ІБМ використовує дані з таких джерел: муніципальна статистика, адміністративна статистика (освіта, охорона здоров'я, зайнятість), експертні оцінки та соціологічні опитування молоді. Методика об'єднує об'єктивні статистичні дані та суб'єктивні оцінки самих молодих людей, що дозволяє змалювати більш повноцінну і неупереджену картину життя молодих людей.

Чому різні аспекти благополуччя молоді мають різну відносну вагу?

Природньо, що різні сфери життєдіяльності людини мають різний за значенням вплив на її життя: освіта та стан здоров'я визначають майбутнє людини набагато більше, ніж, скажімо, громадська діяльність. Тому за участі експертів з молодіжної політики та самих молодих людей кожен з семи аспектів благополуччя отримав свою відносну вагу, що означає його відносний вплив на значення загального індексу порівняно з іншими аспектами. Найвагомішими аспектами були визначені освіта, здоров'я та економічні можливості (ваги кожного 0,2), наступний за важливістю аспект – це безпека та захищеність (вага 0,15), далі ранжовані доступність інформаційно-комунікаційних технологій (вага 0,11), участь у політичному житті та участь у громадському житті (ваги кожного 0,07). Первинні показники при розрахунку субіндексів зважуються рівними вагами пропорційно їхній кількості (наприклад, за наявності чотирьох первинних показників кожен з них матиме відносну вагу 0,25).

Чи буває «добрий» або «поганий» індекс благополуччя молоді?

Сам ІБМ не несе в собі будь-яких якісних або моральних оцінок. Абсолютні числові значення індексу не можуть оцінюватись як «добрі» чи «погані» у відриві від контексту, без порівняльного аналізу індексів у різних містах. Індекс – це просто шкала для вимірювань. Значення тематичних субіндексів дозволяють зрозуміти

позитивний або негативний відносний вплив кожного з аспектів благополуччя молоді на значення загального індексу. Подібним чином, можна дослідити вплив кожного з первинних показників на значення кожного з субіндексів. Такий аналіз використовується для визначення пріоритетів діяльності, я не для якісних оцінок.

Які обмеження має індекс благополуччя молоді?

Муніципальний ІБМ є системою показників, що може бути корисною для обґрунтованої розробки молодіжної політики, програм та проектів на рівні міст, а також для їх моніторингу та

оцінки. Проте, до цього інструменту відносяться певні обмеження та застереження. Наприклад, через практичні обмеження кількості та якості показників ІБМ не може охопити абсолютно всі аспекти життя, що впливають на благополуччя та розвиток молодих людей. ІБМ віддзеркалює зміни у стані благополуччя молоді, але деякі зміни вимагають дуже тривалого часу – на такі зміни індекс не може реагувати дуже чутливо. Інтегральні індекси призначені для комплексних оцінок великих і складних явищ та процесів, тому дрібніші процеси та проблеми можуть залишитися «прихованими» при побудові ІБМ.

Перелік використаних джерел

1. UNFPA Framework for Action on Adolescents & Youth. Opening Doors with Young People: 4 Keys, UNFPA, USA: 46.
2. Global Youth Development Index and Report – 2016, the Commonwealth Secretariat, United Kingdom: 168.
3. Goldin N., Patel P., Perry K. (2014). The Global Youth Wellbeing Index, April 2014, Center for Strategic & International Studies, International Youth Foundation: 44.
4. Petrov A., Ciurea I. (2015). Youth Index 2015 Republic of Moldova. Policy Paper, UNFPA, Ministry of Youth and Sport of Republic Moldova, National Youth Council of Moldova: 30.
5. Методика вимірювання регіонального людського розвитку / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державна служба статистики України. – К., 2012. – 50 с
6. Якість інформаційного забезпечення соціальної політики. – Монографія за ред. Е.М. Лібанової. – К.: ДУХ І ЛІТЕРАТУРА, 2010. – 248 с.
7. Соціальні результати державних програм: теоретико-методологічні та прикладні аспекти оцінювання. Монографія за ред. Е.М. Лібанової. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ – 2012.
8. Eurostat (2009). Youth in Europe. A Statistical Portrait, Luxembourg: Publications Office of the European Union: 191.
9. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. – 176 с.
10. Українське «покоління Z»: цінності та орієнтири. Результати загальнонаціонального опитування / New Europe Center, Friedrich Ebert Stiftung, GfK Ukraine. – К., 2017. – 140 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf.
11. Lerner, R.M. and Steinberg, L. (2004). Handbook of Adolescent Psychology. 2nd ed. Hoboken NJ: John Wiley.
12. Cooper, T. (2012). Models of Youth Work: a Framework for Positive Sceptical Reflection. In: Youth & Policy, Vol. 109, September.
13. Молодь України – 2017 / Результати соціологічного дослідження. – Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2017. – 72 с.
14. Пірен М., Цілюрик О. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві на сучасному етапі // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/648>.

Система первинних показників для визначення індексу благополуччя молоді на муніципальному рівні

Аспект	Показник	Опис	Джерело даних
1. Освіта	1.1. Охоплення середньою освітою	Частка учнів у системі середньої освіти (будь-якого віку) серед населення віком 6-17 років (офіційний вік охоплення середньою освітою)	Муніципальна статистика
	1.2. Результати ЗНО	Відсоток учасників ЗНО, які отримали результат більше 160 балів з математики та української мови і літератури	Центр оцінювання якості освіти
	1.3. Бюджетні витрати на освіту, загальні	Відсоток видатків на освіту у загальних видатках міського бюджету	Муніципальна статистика
	1.4. Охоплення вищою освітою	Частка студентів ЗВО (будь-якого віку) серед населення віком 15-24 роки	Муніципальна статистика
	1.5. Задоволеність системою середньої освіти	Частка молоді (14-35 років), які задоволені шкільною освітою, як відсоток тих, хто відповів: "скоріше задоволений" та "повністю задоволений"	Опитування
	1.6. Задоволеність системою професійної освіти	Частка молоді (14-35 років), які задоволені професійною освітою, як відсоток тих, хто відповів "скоріше задоволений" та "повністю задоволений"	Опитування
	1.7. Задоволеність системою вищої освіти	Частка молоді (14-35 років), які задоволені вищою освітою, як відсоток тих, хто відповів "скоріше задоволений" та "повністю задоволений"	Опитування
	2.1. Рівень смертності	Кількість померлих у віці 15-24 роки, на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика
2. Здоров'я	2.2. Рівень психічних розладів	Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на розлад психіки та поведінки серед молоді (15-24 роки), на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика
	2.3. Рівень смертності від зловживання алкоголем	Кількість померлих молодих людей (15-24 роки) від випадкового отруєння та дії алкоголю, а також розладів психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю у розрахунку на 100 000 населення відповідного віку	Статистика управління охорони здоров'я
	2.4. Рівень смертності від зловживання наркотиками	Кількість померлих молодих людей (15-24 роки) від психічних розладів внаслідок вживання інших психоактивних речовин (не алкоголю), на 100 000 населення відповідного віку	Статистика управління охорони здоров'я

2. Здоров'я	2.5. Поширеність ВІЛ-інфекції	Кількість молодих людей (15-24 роки) з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ-інфекції, на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика	
	2.6. Підліткова народжуваність	Коефіцієнт народжуваності жінок вікової групи 15-19 років (кількість народжених живими на 1000 жінок відповідного віку)	Муніципальна статистика	
	2.7. Вживання тютюну	Поширеність тютюнокуріння серед молоді (14-35 років), як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь що до вживання тютюнових виробів за останні 30 днів ("Так...")	Опитування	
	2.8. Завдання собі шкоди	Кількість померлих від навмисного самошкодження серед молоді (15-24 роки) на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика	
	2.9. Рівень стресу	Частка молоді (14-35 років), які погодились з твердженням "В моєму житті забагато стресів", як відсоток тих, хто відповів "скоріше погоджуюся" та "повністю погоджуюся"	Опитування	
	2.10. Задоволеність системою охорони здоров'я	Частка молоді (14-35 років), які задоволені якістю та доступністю медичних послуг у місті або районі їх мешкання, як відсоток тих, хто відповів "скоріше задоволений" та "повністю задоволений"	Опитування	
	2.11. Обізнаність щодо ВІЛ	Частка молоді (14-35 років), які мають достатні знання щодо запобігання ВІЛ, як відсоток тих, хто взагалі чув про ВІЛ та надав вірні відповіді на питання стосовно шляхів передачі ВІЛ та способів запобігання передачі ВІЛ	Опитування	
	2.12. Поширеність хронічних захворювань	Частка молоді (14-35 років), які перебувають на обліку в медичних установах у зв'язку з будь-якими хронічними захворюваннями, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування	
	2.13. Пріоритетність здорового життя та харчування	Частка молоді (14-35 років), які погодились з твердженням "Для мене зараз важливі здорова їжа та спосіб життя", як відсоток тих, хто відповів "скоріше погоджуюся" та "повністю погоджуюся"	Опитування	
	3. Економічні можливості	3.1. Рівень NEET	Частка молоді (14-35 років), не охоплені освітою, працею або навчанням (протягом 4 тижнів перед опитуванням), як відсоток тих, хто не зазначив жоден рід занять пов'язаних з працею або навчанням	Опитування
	3.2. Коефіцієнт молодіжного безробіття	Рівень безробіття серед молоді (15-24 роки), як частка (відсоток) безробітного населення відповідного віку	Муніципальна статистика, ДСЗ	
3.3. Неформальна зайнятість	Частка молоді (14-35 років), яким доводилося працювати без офіційного оформлення зайнятості протягом останніх 12 місяців, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування		

3. Економічні можливості	3.4. Настанови на трудову міграцію	Частка молоді (14-35 років), які збираються залишитися працювати у своєму нинішньому населеному пункті, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	3.5. Наявність рахунку у фінансовій установі	Частка молоді (14-35 років), які мають рахунок в офіційній фінансовій установі, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	3.6. Залучення до ранньої підприємницької діяльності	Частка молоді (14-35 років), які реєстрували власне підприємство/СПД протягом останніх 12 місяців, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	3.7. Очікування щодо доходів та статків	Частка молоді (14-35 років), які вважають, що їх рівень життя буде вищим, ніж у їхніх батьків, коли досягнуть їхнього віку, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	4.1. Наявність молодіжної політики	Бальна оцінка стану молодіжної політики, де 1 = молодіжна політика реалізується як окремий напрямок місцевої політики, 0,5 = молодіжна політика розробляється або на стадії проекту, 0 = молодіжної політики немає або немає інформації щодо неї	Експертна оцінка
	4.2. Наявність програми освіти виборців	Бальна оцінка наявності програми освіти виборців, де 1 = програма діє постійно, 0,5 = програма діє лише під час виборів, 0,25 = програма діє в інший час, 0 = програми немає або немає інформації щодо неї	Експертна оцінка
	4.3. Рівень активності виборців на місцевому рівні	Частка молоді (14-35 років), які брали участь в останніх місцевих виборах у їхньому населеному пункті/районі, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
4. Участь у політичному житті	4.4. Рівень активності виборців на національному рівні	Частка молоді (14-35 років), які брали участь в останніх виборах до ВРУ, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	4.5. Представництво молоді на виборчих посадах	Частка молоді (14-35 років) серед депутатів місцевих рад, як відсоток населення відповідного віку	Муніципальна статистика
	4.6. Політична активність	Частка молоді (14-35 років), які є членами політичної партії/об'єднання, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	4.7. Можливість висловлювати політичні погляди	Частка молоді (14-35 років), які ствердно відповідають на запитання щодо вільного висловлення політичних поглядів	Опитування

5. Часть у громадському житті	5.1. Участь у волонтерській діяльності	Частка молоді (14-35 років), які займаються волонтерською діяльністю, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	5.2. Допомога незнайомцям	Частка молоді (14-35 років), які схильні допомогти незнайомій людині у разі необхідності, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	5.3. Відчуття цінності для суспільства	Частка молоді (14-35 років), які погодилися із твердженням «Молодих людей недостатньо поважають у нашому суспільстві», як відсоток тих, хто відповів "скоріше погоджуюся" та "повністю погоджуюся"	Опитування
	5.4. Членство в громадських організаціях	Частка молоді (14-35 років), які є членами громадської організації/об'єднання, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	5.5. Рівень громадської активності	Частка молоді (14-35 років), які беруть участь в громадських слуханнях, обговоренні важливих проєктів тощо, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
	5.6. Рівень довіри до органів влади	Частка молоді (14-35 років), які стверджують, що довіряють місцевим органам влади, як відсоток тих, хто відповів "скоріше довіряю" та "повністю довіряю"	Опитування
	5.7. Відчуття опіки з боку міської влади	Частка молоді (14-35 років), які погодилися з твердженням «Міська влада опікується моїми потребами та бажаннями», як відсоток тих, хто відповів "скоріше погоджуюся" та "повністю погоджуюся"	Опитування
6. ІКТ	6.1. Залежність від інтернету	Частка молоді (14-35 років), які погодилися з твердженням "Я більше не уявляю життя без Інтернету" - як відсоток тих, хто відповів "скоріше погоджуюся" та "повністю погоджуюся"	Опитування
	6.2. Рівень цифрового охоплення	Частка молоді (14-35 років), які мають 5 та більше років досвіду (стажу) використання Інтернету, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування

7. Безпека та захищеність		Опитування
7.1. Досвід фізичного або сексуального насильства	Частка молоді (14-35 років), які протягом останніх 12 місяців постраждали від будь-якого фізичного або сексуального насильства (пограбування, побиття, нанесення тілесних ушкоджень, зґвалтування, сексуальні домагання тощо), як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
7.2. Постраждали від ДТП	Кількість смертей серед молоді (15-24 роки) внаслідок транспортних нещасних випадків, на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика
7.3. Поширення булінгу (цитування) в учбових закладах	Частка молоді (14-35 років), яким доводилося стикатися з переслідуванням або знущанням з боку однолітків під час навчання в учбовому закладі (середня школа, ПТУ, коледж, ЗВО), як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
7.4. Відчуття безпеки	Частка молоді (14-35 років), які почувуються в безпеці вночі на вулицях свого міста, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
7.5. Побоювання молоді за власну захищеність від злочинів та насильства	Частка молоді (14-35 років), які мають побоювання стати жертвою злочину/насильства, як відсоток тих, хто надав ствердну відповідь	Опитування
7.6. Рівень злочинності	Кількість злочинів/правопорушень, вчинених молодими людьми (15-24 роки), на 100 000 населення відповідного віку	Муніципальна статистика

СТАНДАРТНА АНКЕТА ДЛЯ ОПИТУВАННЯ МІСЬКОЇ МОЛОДІ

– ЗРАЗОК –

Відповіді на запитання, виділені **синім кольором**, критично необхідні для розрахунку ІБМ, і тому є обов'язковими. Решта запитань розширюють та уточнюють різноманітні характеристики благополуччя молоді в місті.

<input type="text"/>	_____	
Номер анкети	Інтерв'юер (ПІБ)	
ДАТА ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю:	<input type="text"/>	<input type="text"/>
	число	місяць
ПОЧАТОК ІНТЕРВ'Ю:	<input type="text"/>	<input type="text"/>
ЗАКІНЧЕННЯ ІНТЕРВ'Ю:	<input type="text"/>	<input type="text"/>
	годин	хвилин

Доброго дня! Мене звати _____, я представляю _____.

Ми проводимо опитування молодих людей міста _____ з метою дослідження особливостей їх становища у нашому місті, визначення їх потреб і життєвих пріоритетів. Це опитування проходить за сприяння міської влади та за підтримки Фонду ООН в галузі народонаселення (UNFPA) в Україні.

Відповівши на запитання анкети, Ви зможете висловити Вашу думку та особисто долучитися до формування молодіжної політики. Всі Ваші відповіді залишатимуться повністю анонімними. Ваше ім'я не згадуватиметься в анкеті, а результати опитування використовуватимуться в узагальненому вигляді разом із відповідями інших молодих людей. Однак для контролю моєї роботи з боку дослідників, я прошу Вас дати свій контактний телефон: _____

Ваша думка дійсно важлива!

БЛОК А. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕСПОНДЕНТА

A1. Ваш вік: _____ (повних років)

A2. Ваша стать:

Жіноча	1
Чоловіча	2

A3. Ваша освіта: (одна відповідь)

Початкова чи неповна середня (9 класів і менше)	1
Повна загальна середня освіта (11 класів)	2
Середня спеціальна	3
Базова вища освіта (ЗВО I-II рівнів акредитації)	4
Повна вища освіта (ЗВО III-IV рівнів акредитації)	5

A4. Ваш сімейний стан: (одна відповідь)

Незаміжня/неодружений	1
Заміжня/одружений	2
Перебуваю в незареєстрованому шлюбі (спільне проживання)	3
Розлучена/розлучений	4
Ми розійшлися, однак розлучення офіційно не оформлене	5
Удова/удівець	6

A5. Який із наведених нижче статусів характеризує рід Ваших занять протягом останнього місяця?

	A5.1 Основний статус (одна відповідь)	A5.2 Інші наявні статуси (декілька відповідей)
Працююча/працюючий за наймом	1	1
Підприємець	2	2
Безробітна/безробітний (шукаю роботу)	3	3
Не працюю та не навчаюся	4	4
Студентка/студент	5	5
Учениця/ученик	6	6
Зайнята/зайнятий в домогосподарстві	7	7

Перебуваю у відпустці по догляду за дитиною/декретній відпустці	8	8
Інше (вкажіть)	9	9

А6. Позначте членів домогосподарства, з якими Ви в цей час мешкаєте разом (всі можливі відповіді)

Мати/мачуха	1
Батько/вітчим	2
Сестра/брат	3
Бабуся/дідусь	4
Дружина/чоловік	5
Дитина/діти	6
Інші родичі, члени Вашої сім'ї	7
Інші особи, не родичі (сусіди по гуртожитку, орендованій квартирі тощо)	8
Проживаю сам	9
Інше _____	10

БЛОК В. ОСВІТА

В1. Спираючись на Ваш власний досвід, наскільки Ви задоволені якістю освіти у Вашому місті? (одна відповідь по кожному стовпчику)

	В1.1 Середня (шкільна) освіта	В1.2 Професійна (середня спеціальна) освіта	В1.3 Вища освіта
Повністю задоволений	1	1	1
Скоріше задоволений	2	2	2
Скоріше незадоволений	3	3	3
Повністю не задоволений	4	4	4
Важко відповісти/Не знаю	9	9	9

В2. Як Ви вважаєте, чи доступна освіта для всіх бажаючих у Вашому місті?

(одна відповідь по кожному стовпчику)

	В2.1 Дошкільна освіта (дитячі садочки)	В2.2 Середня (шкільна) освіта	В2.3 Професійна (середня спеціальна) освіта	В2.4 Вища освіта
Так, цілком доступна для всіх бажаючих	1	1	1	1
Переважно доступна, але не для всіх	2	2	2	2
Переважно недоступна для більшості бажаючих	3	3	3	3
Повністю недоступна	4	4	4	4
Важко відповісти/Не знаю	9	9	9	9

В3. Чи плануєте Ви здобувати вищий рівень освіти/отримати іншу спеціальність? Якщо так, де саме Ви би хотіли продовжити навчання?

(одна відповідь)

Ні, не бажаю більше навчатися взагалі	1
Хотів би отримувати подальшу освіту в своєму місті	2
Хотів би отримувати подальшу освіту в іншому місті України	3
Хотів би отримувати подальшу освіту за кордоном	4
Важко відповісти/Не знаю	9

В4. Оцініть, наскільки добре Ви володієте наступними навичками/вміннями за шкалою від 1 до 5, де 1 – «вміння повністю відсутнє», 5 – «володію відмінно»:

(одна відповідь по кожному рядку)

Навичка/Вміння	Бальна оцінка 1 – вміння повністю відсутнє; 5 – володію відмінно					Важко відповісти
	1	2	3	4	5	
В4.1. Пошук та аналіз інформації	1	2	3	4	5	9
В4.2. Розстановка пріоритетів	1	2	3	4	5	9
В4.3. Критичне мислення	1	2	3	4	5	9

V4.4. Вміння планувати	1	2	3	4	5	9
V4.5. Вирішення проблем	1	2	3	4	5	9
V4.6. Емоційний контроль	1	2	3	4	5	9
V4.7. Вміння виражати свої думки та переконувати	1	2	3	4	5	9
V4.8. Лідерство	1	2	3	4	5	9
V4.9. Вміння управляти часом	1	2	3	4	5	9
V4.10. Робота в команді	1	2	3	4	5	9
V4.11. Вміння попереджати та лагодити конфлікти	1	2	3	4	5	9
V4.12. Ініціативність та самостійність	1	2	3	4	5	9
V4.13. Гнучкість та вміння адаптуватися до змін	1	2	3	4	5	9

B5. Якщо Ви зараз працюєте, чи працюєте Ви за раніше отриманою спеціальністю? (одна відповідь)

Зараз не працюю	1	> Перехід до запитання С1
Працюю за отриманою спеціальністю	2	> Перехід до запитання С1
Працюю не за отриманою спеціальністю, але в спорідненій сфері	3	
Працюю не за спеціальністю	4	
Важко відповісти	9	> Перехід до запитання С1

B6. Якщо Ви зараз працюєте не за раніше отриманою спеціальністю, то з якої причини? (одна відповідь)

Високий конкурс на вакансії за отриманою спеціальністю	1
Відсутні вакансії за отриманою спеціальністю	2
Відсутність перспектив кар'єрного зростання за спеціальністю	3
Знання та навички, набуті за спеціальністю, не відповідають потребам ринку праці	4
Не задовольняють умови роботи за спеціальністю	5
Низький рівень оплати праці за спеціальністю	6
Отримана спеціальність не є престижною	7
Робота за отриманою спеціальністю не подобається	8

Через стан здоров'я	9
Інше (вкажіть)	10
Важко відповісти	99

БЛОК С. ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

С1. Як Ви оцінюєте стан свого здоров'я? (одна відповідь)

Добрий	1
Задовільний	2
Незадовільний	3

С2. Чи маєте Ви будь-які хронічні захворювання? (одна відповідь)

Ні, не маю жодних хронічних захворювань	1
Маю захворювання, через що регулярно звертаюся до лікаря	2
Маю захворювання та перебуваю на обліку в спеціалізованій медичній установі	3
Маю захворювання, але не звертаюся до лікаря	4
Важко відповісти/Не знаю	9

С3. Коли Ви проходили останній профілактичний огляд у медичному закладі? (одна відповідь)

Протягом останніх 12 місяців	1
Більше, ніж 12 місяців тому	2
Не проходив взагалі	3
Важко відповісти/Не знаю	9

С4. Чи маєте Ви власний медичний страховий поліс? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2
Не знаю	3

C5. Наскільки Ви задоволені доступністю медичних послуг у Вашому місті?

(одна відповідь)

Повністю задоволений	1
Скоріше задоволений, ніж незадоволений	2
Скоріше незадоволений, ніж задоволений	3
Повністю не задоволений	4
Важко відповісти/Не знаю	9

C6. Наскільки Ви задоволені якістю медичних послуг у Вашому місті?

(одна відповідь)

Повністю задоволений	1
Скоріше задоволений, ніж незадоволений	2
Скоріше незадоволений, ніж задоволений	3
Повністю не задоволений	4
Важко відповісти/Не знаю	9

C7. Чи вживали Ви протягом останніх 30 днів: (одна відповідь по кожному стовпчику)

	C7.1 будь-які алкогольні напої	C7.2 будь-які наркотичні засоби	C7.3 будь-які тютюнові вироби
Так, щодня	1	1	1
Так, час від часу	2	2	2
Так, принаймні один раз	3	3	3
Ні, жодного разу	4	4	4
Відмова від відповіді	9	9	9

C8. Чи вистачає Вам знань щодо методів попередження небажаної вагітності та інфекцій, які передаються статевим шляхом? (одна відповідь)

Так, цілком	1
Скоріше так	2
Скоріше ні	3

Ні, не вистачає взагалі	4
Важко відповісти/Не знаю	9

C9. Чи доводилося Вам чути про ВІЛ/СНІД? (одна відповідь)

Так	1	> Перехід до запитання C12
Ні	2	

C10. Тепер нас цікавить Ваша відповідь на наступні запитання: (одна відповідь по кожному рядку)

	Так	Ні	Важко відповісти / не знаю
C10.1. Чи можна знизити ризик зараження ВІЛ, якщо мати статеві контакти лише з одним неінфікованим партнером, в якого немає інших статевих партнерів?	1	2	9
C10.2. Чи можна знизити ризик зараження ВІЛ, якщо завжди користуватися презервативом під час статевого акту?	1	2	9
C10.3. Чи можна заразитися ВІЛ через укуси комарів?	1	2	9
C10.4. Чи можна заразитися ВІЛ, споживаючи їжу з одного посуду з ВІЛ-інфікованою людиною?	1	2	9
C10.5. Чи може здорова на вигляд людина бути ВІЛ-інфікованою?	1	2	9

C11. Чи відомо Вам, де можна пройти тестування на ВІЛ у Вашому місті? (одна відповідь)

Так, знаю точно	1
Так, знаю приблизно	2
Ні, але знаю, де можна отримати таку інформацію у випадку потреби	3
Ні, і я не знаю, де можна отримати таку інформацію	4

C12. Скільки статевих партнерів у Вас було протягом останніх 12 місяців?
(одна відповідь)

0	0	> Перехід до запитання C15
1	1	
2	2	
3 та більше	3	
Важко відповісти/відмова відповідати	9	

C13. Чи використовували Ви або Ваш партнер презерватив під час останнього статевого акту? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2
Важко відповісти/відмова відповідати	9

C14. З яким партнером у Вас був останній статевий акт? (одна відповідь)

Постійний партнер	1
Випадковий партнер	2
Робітник(-ця) комерційного сексу	3
Важко відповісти/відмова відповідати	9

C15. Чи погоджуєтесь Ви з твердженням: «У моєму житті забагато стресів»?
(одна відповідь)

Повністю погоджуюся	1
Скоріше погоджуюся	2
Скоріше не погоджуюся	3
Повністю не погоджуюся	4
Важко відповісти/Не знаю	9

C16. Чи погоджуєтесь Ви з твердженням: «Для мене зараз важливі здорова їжа та здоровий спосіб життя»? (одна відповідь по кожному рядку)

Повністю погоджуюся	1
Скоріше погоджуюся	2
Скоріше не погоджуюся	3

Повністю не погоджуюся	4
Важко відповісти/Не знаю	9

C17. Наскільки часто Ви: (одна відповідь по кожному рядку)

	Постійно	Часто	Іноді, час від часу	Зрідка	Ніколи
C17.1. Вживаєте нездорову їжу (наприклад, у ресторанах швидкого харчування)	1	2	3	4	5
C17.2. Займаєтесь спортом (ранкова зарядка, відвідування спортзалу, пробіжки)	1	2	3	4	5
C17.3. Гуляєте на свіжому повітрі	1	2	3	4	5

C18. Яку питну водну Ви переважно вживаєте? (одна відповідь)

Водопровідна вода (підведена до помешкання або подвір'я/ділянки)	1
Водопровідна вода, що очищена за допомогою спеціальних засобів	2
Бутильована вода	3
Вода з криниці/свердловини	4
Інше (вказіть) _____	5

БЛОК D. ЕКОНОМІЧНІ МОЖЛИВОСТІ

D1. Чи маєте Ви власні джерела доходів? Якщо так, які саме? (всі можливі відповіді)

Не маю власних доходів	1
Заробітна плата на основному місці роботи	2
Заробітна плата на додатковому місці роботи (включаючи підробітки або нерегулярні заробітки)	3
Стипендія	4
Соціальна допомога, пенсія	5
Грошова допомога від батьків та інших родичів	6

Доходи від депозитів, інвестицій, здачі житла в оренду тощо	7
Інше (вкажіть)	8
Відмова від відповіді	9

D2. Яким був Ваш середній дохід на місяць протягом останніх 6 місяців? (одна відповідь)

Не маю доходів	1
Менше 3 000 грн.	2
3 000 – 5 999 грн.	3
6 000 – 9 999 грн.	4
10 000 – 19 999 грн.	5
20 000 – 29 999 грн.	6
30 000 грн. і більше	7
Відмова від відповіді	9

D3. Наскільки Ви задоволені рівнем Вашими теперішніх доходів? (одна відповідь)

Повністю задоволений	1
Скоріше задоволений	2
Скоріше незадоволений	3
Повністю незадоволений	4
Важко відповісти/Не знаю	9

D4. Як Ви вважаєте, чи буде Ваш рівень життя вищим, ніж у Ваших батьків, коли Ви досягнете їхнього віку? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2
Важко відповісти/Не знаю	9

D5. Чи маєте Ви власний банківський рахунок? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2
Відмова від відповіді	9

D6. Чи отримували Ви позику від фінансової установи, приватної особи або роботодавця протягом останніх 12 місяців? (одна відповідь)

Ні, не отримував	1
Так, від фінансової установи (банку, кредитної спілки тощо)	2
Так, від приватного позичальника	3
Так, від роботодавця	4
Так, в іншому місці (вказіть)	6
Мені не виповнилось 16 років	5
Відмова від відповіді	9

D7. Чи займаєтесь Ви зараз підприємницькою діяльністю (як приватний підприємець – СПД/ФОП, як засновник підприємства, інвестор тощо)? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2
Відмова від відповіді	9

D8. Чи реєстрували Ви власний бізнес (підприємство або СПД/ФОП) протягом останніх 12 місяців? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2
Відмова від відповіді	9

D9. Чи доводилося Вам працювати без офіційного оформлення Вашої зайнятості протягом останніх 12 місяців? (одна відповідь)

Ні, не доводилося	1
Так, за ініціативи працедавця	2
Так, за власним бажанням	3
Відмова від відповіді	9

D10. Чи доводилося Вам особисто стикатися з будь-якою формою упередженого ставлення до Вас на ринку праці через Ваш вік, стать, етнічну приналежність, наявність інвалідності або особисті переконання? (всі можливі відповіді)

Ні, не доводилося	1
Так, через вік	2
Так, через стать	3
Так, через етнічну приналежність	4
Так, через наявність інвалідності	5
Так, через релігійні погляди	6
Так, через сімейні зобов'язання (наявність дітей, осіб з інвалідністю в родині)	7
Так, через інші причини (вказіть)	8
Важко відповісти/Не знаю	9

D11. Чи збираєтеся Ви залишитися працювати у Вашому місті? (одна відповідь)

Так, збираюся	1
Ні, я хотів би поїхати працювати до іншої місцевості в Україні	2
Ні, я хотів би поїхати працювати до іншої країни	3
Ні, я хотів би поїхати з міста, але ще не знаю куди саме	4
Важко відповісти/Не знаю	9

D12. Чи доводилося Вам виїжджати з Вашого міста на заробітки? (одна відповідь)

Ні, не доводилося взагалі	1
Так, до іншої місцевості в Україні	2
Так, до іншої країни	3
Важко відповісти/Не знаю	9

БЛОК Е. УЧАСТЬ У ПОЛІТИЧНОМУ ТА ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ

Е1. Чи маєте Ви можливість вільно висловлювати свої політичні погляди?

(одна відповідь)

Так, цілком	1
Скоріше так, ніж ні	2
Скоріше ні, ніж так	3
Ні, не маю взагалі	4
Важко відповісти/Не знаю	9

Е2. Якою мірою Ви цікавитеся політичними процесами, що відбуваються в Україні? (одна відповідь)

Постійно стежу за політичним життям	1
Стежу за головними подіями в політичному житті	2
Увагу на політичні події звертаю дуже рідно	3
Взагалі не цікавлюся політикою	4
Важко відповісти/Не знаю	9

Е3. Чи брали Ви участь в останніх виборах, що відбувалися у Вашому місті, зокрема: (одна відповідь по кожному рядку)

	Так	Ні	Мені не виповнилось 18 років
Е3.1. Вибори народних депутатів до Верховної Ради	1	2	9
Е3.2. Вибори міського голови	1	2	9
Е3.3. Вибори депутатів місцевих рад	1	2	9

Е4. Чи є Ви членом будь-якої політичної партії? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2
Мені не виповнилось 18 років	3

E5. Чи брали Ви участь протягом останніх 12 місяців у таких політичних та громадських акціях: (одна відповідь по кожному рядку)

	Так	Ні	Відмова від відповіді
Підписування петиції	1	2	9
Страйки, блокування доріг, будівель тощо	1	2	9
Мітинги та демонстрації	1	2	9
Громадські слухання, обговорення важливих для міста проєктів	1	2	9

E6. Чи берете Ви участь у діяльності будь-яких громадських організацій? (одна відповідь)

Так	1
Ні, але хотів би брати участь	2
Ні, і не планую	3
Відмова від відповіді	9

E7. Чи схильні Ви допомогти незнайомій людині, у разі необхідності? (одна відповідь)

Так, завжди	1
Іноді, залежно від обставин	2
Ніколи	3
Важко відповісти/Не знаю	9

E8. Чи займаєтеся Ви волонтерською діяльністю? Якщо так, як часто? (одна відповідь)

Ні, не займаюсь	1
Так, час від часу	2
Так, постійно	3
Відмова від відповіді	9

E9. Чи довіряєте Ви таким суспільним інституціям: (одна відповідь по кожному рядку)

	Повністю довіряю	Скоріше довіряю	Скоріше не довіряю	Повністю не довіряю	Важко відповісти/ не знаю
E9.1. Президент України	1	2	3	4	9
E9.2. Верховна Рада України	1	2	3	4	9
E9.3. Уряд України	1	2	3	4	9
E9.4. Місцеві органи влади	1	2	3	4	9
E9.5. Політичні партії	1	2	3	4	9
E9.6. Волонтери та громадські організації	1	2	3	4	9
E9.7. Патрульна поліція	1	2	3	4	9
E9.8. Армія (збройні сили України)	1	2	3	4	9
E9.9. Служба безпеки України	1	2	3	4	9
E9.10. Засоби масової інформації	1	2	3	4	9
E9.11. Церква	1	2	3	4	9

E10. Чи погоджуєтеся Ви з твердженням «Молодих людей недостатньо поважають у нашому суспільстві»? (одна відповідь)

Повністю погоджуюся	1
Скоріше погоджуюся	2
Скоріше не погоджуюся	3
Повністю не погоджуюся	4
Важко відповісти/Не знаю	9

E11. Чи погоджуєтеся Ви з твердженням «Міська влада опікується моїми потребами та бажаннями»? (одна відповідь)

Повністю погоджуюся	1
Скоріше погоджуюся	2

Скоріше не погоджуюся	3
Повністю не погоджуюся	4
Важко відповісти/Не знаю	9

E12. Чи відомо Вам про діяльність молодіжних центрів у Вашому місті? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2

> E13. Оцініть результати їх роботи за 5-бальною шкалою:

1 – незадовільно, 5 – відмінно				
1	2	3	4	5

БЛОК F. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

F1. Який Ваш загальний досвід (стаж) користування інтернетом? (одна відповідь)

Менше 5 років	1
5 років і більше	2
Важко відповісти/Не знаю	9

F2. Чи погоджуєтеся Ви особисто з висловом «Я більше не уявляю життя без інтернету»? (одна відповідь)

Повністю погоджуюся	1
Скоріше погоджуюся	2
Скоріше не погоджуюся	3
Повністю не погоджуюся	4
Важко відповісти/Не знаю	9

F3. З якою метою Ви переважно використовуєте інтернет? (не більше 3-х відповідей, які забирають найбільше часу)

Працюю через мережу	1
Пошук тематичної інформації для навчання, роботи	2
Листування за допомогою електронної пошти	3
Беру онлайн уроки	4
Скачую або слухаю музику, фільми, електронні книжки	5
Спілкуюсь у соціальних мережах, чатах, месенджерів	6

Купівля товарів та послуг	7
Граю в онлайн ігри	8
Знайомлюся з останніми новинами	9
Інше (вкажіть)	10

F4. В який спосіб Ви входите до мережі інтернет? (декілька відповідей)

Стаціонарне підключення до інтернету на домашньому комп'ютері (ноутбуку)	1
Стаціонарне підключення до інтернету на комп'ютері за місцем роботи/навчання	2
Мобільний інтернет на смартфоні/планшеті	3
Безкоштовний доступ до інтернет у громадських місцях	4
Комп'ютерні клуби, інтернет-кафе тощо	5
Інше (вкажіть)	6

БЛОК G. БЕЗПЕКА ТА ЗАХИЩЕНІСТЬ

G1. Чи Ви погоджуєтеся з твердженням «Я побоююся стати жертвою злочину (насильства)»? (одна відповідь)

Повністю погоджуюся	1
Скоріше погоджуюся	2
Скоріше не погоджуюся	3
Повністю не погоджуюся	4
Важко відповісти/Не знаю	9

G2. Чи почуваєтеся Ви в безпеці, перебуваючи вночі на вулицях у Вашому місті? (одна відповідь)

Так, цілком	1
Скоріше так	2
Скоріше ні	3
Цілком ні	4
Важко відповісти/Не знаю	9

G3. Як Ви вважаєте, де молоді люди найчастіше стикаються з насильством?
(не більше 3-х відповідей)

З боку незнайомих (на вулиці, в громадських місцях)	1
У колі родини	2
В учбовому закладі	3
На робочому місці	4
У колі власних друзів, знайомих	5
З боку працівників правоохоронних органів	6
В іншому місці (вказіть)	7
Важко відповісти/Не знаю	9

G4. Чи доводилось Вам особисто пережити будь-яку форму фізичного (пограбування, побиття, нанесення тілесних ушкоджень тощо) або сексуального (зґвалтування, сексуальні домагання тощо) насильства протягом останніх 12 місяців? (одна відповідь)

Так	1
Ні	3
Відмова від відповіді	9

G5. Чи доводилося Вам пережити будь-яку з цих форм насильства впродовж життя? (декілька відповідей)

Ні, жодну з цих форм	1
Так, фізичне насильство	2
Так, сексуальне насильство	3
Так, обидві форми насильства	4
Відмова від відповіді	9

G6. Якщо пригадати весь Ваш досвід навчання в учбових закладах, чи доводилося Вам страждати від цькування (булінгу), переслідувань або знущань з боку однолітків? (одна відповідь)

Ні, ніколи	1
Так, іноді	2
Так, постійно	3
Відмова від відповіді	9

G7. Чи чули Ви щось про таке явище, як торгівля людьми?

Так	1
Ні	2
Не впевнений	3

> Перехід до запитання G8

G8. Як Ви вважаєте, чи може особисто з Вами трапитися щось подібне?

Існує значна вірогідність	1
Існує незначна вірогідність	2
Я переконаний, що зі мною ніколи не станеться нічого подібного	3
Важко сказати/відмова від відповіді	4

Дуже дякуємо за Ваші відповіді!

ДОДАТКОВИЙ МОДУЛЬ

до
СТАНДАРТНОЇ АНКЕТИ ДЛЯ ОПИТУВАННЯ МІСЬКОЇ МОЛОДІ

Блок Н. ЦІННОСТІ, ЖИТТЄВІ ПОЗИЦІЇ ТА ОРІЄНТАЦІЇ

– ЗРАЗОК –

Н1. Наскільки Ви задоволені своїм життям в цілому? (одна відповідь)

Повністю задоволений	1
Скоріше задоволений	2
Скоріше незадоволений	3
Взагалі незадоволений	4
Важко відповісти/Не знаю	9

Н2. Чи можете Ви стверджувати, що Ваше життя в цілому стало кращим, практично не змінилося чи погіршилося у порівнянні з тим же періодом у минулому році? (одна відповідь)

Стало кращим	1
Практично не змінилося	2
Погіршилося	3
Важко відповісти/Не знаю	9

Н3. Оцініть, будь ласка, Ваш рівень впевненості у Вашому власному майбутньому: (за шкалою від 1 до 5, де 1 означає повну невпевненість, а 5 – повну впевненість)

1 2 3 4 5

Н4. Що для Вас є найважливішим у житті? (не більше 3 відповідей)

Бути здоровим, добре почуватися	1
Бути корисним суспільству	2
Ваші діти	3

Відчуття захищеності та впевненості у майбутньому	4
Добрі й надійні друзі	5
Матеріальний добробут	6
Особистий розвиток	7
Особисті стосунки	8
Свобода та незалежність у власних рішеннях та діях	9
Творча або професійна самореалізація	10
Цікава, улюблена робота	11
Цікаве дозвілля	12
Щаслива власна родина	13
Інше (вказіть)	14
Важко відповісти/Не знаю	99

Н5. Чого Ви найбільше хотіли б досягти в житті? (не більше 3 відповідей)

Багатства	1
Виростити щасливих дітей	2
Влади	3
Зробити успішну професійну кар'єру	4
Матеріального достатку	5
Повністю реалізувати свої таланти та здібності	6
Принести користь суспільству	7
Слави	8
Спокійного життя	9
Нічого	10
Іншого (вказіть)	11
Важко відповісти/Не знаю	99

Н6. Оцініть, будь ласка, наскільки Ваше життя і досягнення Ваших життєвих цілей залежить від Ваших власних дій: (за шкалою від 1 до 5, де 1 означає, що від Вас нічого не залежить, а 5 – все залежить тільки від Вас)

1 2 3 4 5

Н7. Які з тверджень найбільше відповідають Вашим поглядам на сімейне життя? (декілька відповідей)

В справжній сім'ї має бути двоє батьків та їхні діти	1
Зручно, коли батьки й діти мешкають разом з дідусем та бабусею	2
Навіть якщо сімейне життя не складається, заради дітей не варто розлучатися	3
Створювати сім'ю взагалі необов'язково	4
Сучасна сім'я може бути будь-якою	5
Усі члени сім'ї мусять мешкати разом	6
Цілком нормально одному з батьків виховувати дітей	7
Цілком нормально, коли дітей виховують дідусь та бабуся	8
Шлюб мусить бути офіційно зареєстрованим	9
Я не проти одностатевих сімей	10
Я поважаю вибір людей, які не хочуть мати дітей	11
Важко відповісти/Не знаю	99

Н8. Який вік Ви вважаєте оптимальним для початку подружнього життя? (одна відповідь)

Молодше 20 років	1
20-24 роки	2
25-29 років	3
30 років і старше	4
На мою думку, вік не має значення	5
Важко відповісти/Не знаю	9

Н9. Скільки дітей Ви хотіли б мати? (одна відповідь)

Не хочу мати дітей взагалі	1
Тільки одну дитину	2
Двох дітей	3
Трьох дітей	4
Чотирьох і більше дітей	5

Мені однаково - скільки буде, стільки й добре	6
Важко відповісти/Не знаю	9

Н10. Який вік Ви вважаєте оптимальним для народження першої дитини?
(одна відповідь)

Молодше 20 років	1
20-24 роки	2
25-29 років	3
30 років і старше	4
На мою думку, вік не має значення	5
Важко відповісти/Не знаю	9

Н11. На Вашу думку, які найголовніші умови необхідні для щасливого сімейного життя? (не більше 3 відповідей)

Взаємне кохання	1
Взаєморозуміння між подружжям	2
Діти	3
Матеріальний добробут	4
Окрема квартира (будинок)	5
Спільні інтереси	6
Спільні цінності	7
Цікава робота	8
Цікаве дозвілля	9
Інше (вказіть)	10
Важко відповісти/Не знаю	99

Н12. Оберіть, будь ласка, найважливіші для Вас соціальні цінності: (декілька відповідей)

Верховенство права	1
Власна сім'я	2
Допомога тим, хто її потребує	3

Індивідуалізм та персональний розвиток людини	4
Інтереси держави	5
Мир та злагода	6
Патріотизм	7
Праця задля досягнення успіху	8
Приватна власність	9
Рівність прав та відсутність дискримінації	10
Розвиток громади	11
Розвиток цивілізації	12
Свобода вибору	13
Справедливість	14
Інше (вказіть)	15
Важко відповісти/Не знаю	99

Н13. Оберіть, будь ласка, найважливіші для Вас індивідуальні моральні цінності: (декілька відповідей)

Альтруїзм та готовність допомагати іншим	1
Ввічливість та повага до інших людей	2
Відповідальність	3
Готовність сприймати нові ідеї	4
Гуманізм	5
Емоційна стриманість	6
Здатність виконувати обіцянки	7
Намагання робити справи якомога краще	8
Неконфліктність та неагресивність	9
Принциповість	10
Релігійність	11
Сміливість	12
Ставлення до людей так, як Ви бажаєте, щоб вони ставилися до Вас	13
Толерантність	14

Чесність та відкритість	15
Щедрість	16
Інше (вказіть)	17
Важко відповісти/Не знаю	99

Н14. Які з перерахованих нижче проблем турбують Вас найбільше? (не більше 3 відповідей)

Висока нерівність у суспільстві	1
Відсутність можливостей для навчання	2
Військові дії на Сході України	3
Демографічна криза (зменшення чисельності населення, міграція українців за кордон, старіння населення тощо)	4
Дотримання конституційних прав і свобод громадян	5
Загальне падіння рівня життя населення	6
Зростання рівня злочинності	7
Комфортність життя в моєму місті	8
Корупція	9
Незадовільний стан системи охорони здоров'я	10
Низький інноваційний розвиток країни	11
Падіння рівня етики та моральності в суспільстві	12
Працевлаштування та достойна праця	13
Слабкість громадянського суспільства	14
Стан економіки в країні	15
Стан національної культури	16
Стан об'єктів інфраструктури (громадський транспорт, дороги, будівлі, системи водопостачання, об'єкти енергетики тощо)	17
Стан політичних реформ в країні	18
Стан свободи слова	19
Стан системи освіти	20
Стан системи охорони здоров'я	21
Інше (вказіть)	22

Мене нічого не турбує	23
Важко відповісти/Не знаю	99

Н15. Чи хотіли б Ви стати підприємцем, мати власний бізнес? (одна відповідь)

Я вже маю власний бізнес	1
Так, хочу	2
Ні, не хочу	3
Важко відповісти/Не знаю	9

Н16. Де Ви, як правило, проводите свій вільний час? (не більше 3 відповідей)

У себе вдома (в квартирі, гуртожитку)	1
У гостях, у друзів	2
На природі (парк, ліс, річка)	3
За комп'ютером	4
На вулиці, на подвір'ї, у під'їзді з приятелями	5
У кінотеатрі, театрі, на концертах тощо	6
У спортивному залі, басейні, на стадіоні	7
На дискотеці, у нічному клубі	8
У секціях, гуртках за інтересами, фан-клубах	9
У бібліотеці	10
Граю на гральних автоматах	11
Інше (вказіть)	12
Важко відповісти/Не знаю	99

Н17. Які об'єкти міської інфраструктури є для Вас найважливішими і потребують максимальної уваги? (не більше 3 відповідей)

Громадський транспорт (рухомий склад, зупинки тощо)	1
Дороги та тротуари	2
Дошкільні навчальні заклади	3
Загальноосвітні навчальні заклади	4

Заклади вищої освіти	5
Заклади культури (музеї, клуби, бібліотеки, театри, кінотеатри тощо)	6
Лікарні, поліклініки, амбулаторії, швидка допомога	7
Місця відпочинку (парки, пляжі, табори тощо)	8
Молодіжні центри	9
Спортивні заклади, центри, стадіони, басейни, спортмайданчики	10
Центри адміністративних послуг	11
Інше (вказіть)	12
Важко відповісти/Не знаю	99

H18. Чи враховує місцева влада, на Ваш погляд, думки та інтереси молоді при ухваленні рішень, що стосуються розвитку громади? (одна відповідь)

Так, більшість рішень	1
Так, деякі рішення	2
Ні	3
Важко відповісти/Не знаю	9

H19. Назвіть найважливіші, на Ваш погляд, напрямки молодіжної політики на рівні Вашого міста: (не більше 5 відповідей)

Навчання відповідальному громадянству, формування громадянської позиції	1
Організація культурних заходів	2
Організація спортивних заходів	3
Підтримка молодих внутрішньо переміщених осіб, котрі переїхали до міста	4
Підтримка молоді, яка перебуває у складних життєвих обставинах	5
Підтримка неформальних молодіжних рухів	6
Підтримка сучасних форм і напрямів освіти, в тому числі неформальної	7
Підтримка талановитої молоді	8
Покращення безпеки та захищеності молоді	9
Популяризація здорового способу життя	10
Розвиток мережі таборів та кемпінгів для літнього таборування	11

Розвиток молодіжного волонтерства	12
Розвиток молодіжної інфраструктури, зокрема молодіжних центрів	13
Сприяння забезпеченню житлом	14
Сприяння зайнятості та самозайнятості	15
Сприяння молодіжному туризму та програмам учнівського та студентського обміну	16
Стимулювання політичної активності молоді	17
Формування національно-патріотичної свідомості	18
Формування сучасних життєвих та професійних навичок («навичок XXI сторіччя»)	19
Інше (вказіть)	20
Важко відповісти/Не знаю	99

H20. Чи можете Ви особисто впливати на життя Вашого міста? (одна відповідь)

Так, значно	1
Так, але незначно	2
Не можу	3
Важко відповісти/Не знаю	9

H21. Яким чином Ви б хотіли брати участь у розвитку Вашого міста? (не більше 3 відповідей)

Волонтерська робота	1
Реалізація своїх виборчих прав (участь у місцевих виборах у якості виборця)	2
Робота в органах влади (міська рада, виконавчий комітет міськради або міська адміністрація тощо)	3
Створення або участь у громадських організаціях або неформальних групах для захисту своїх інтересів	4
Створення та підписання петицій до міської влади	5
Участь в опитуваннях громадської думки щодо важливих питань розвитку міста	6
Участь у громадських радах, зборах, слуханнях	7

Участь у механізмах громадського контролю діяльності міської влади	8
Участь у розробці та реалізації міських проектів розвитку	9
Інше (вказіть)	10
Не бажаю брати участь у розвитку мого міста	11
Важко відповісти/Не знаю	99

H22. Чи хотіли б Ви назавжди або надовго виїхати з Вашого міста?

(одна відповідь)

Ні	1
Так, до іншої місцевості в Україні	2
Так, до будь-якої країни Європейського Союзу	3
Так, до Австралії, Канади, США, Японії	4
Так, до будь-якої країни СНД (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Узбекистан)	5
Так, до іншої країни	6
Так, але ще не знаю куди саме	7
Важко відповісти/Не знаю	9

H23. Яке Ваше звичайне ставлення до людини, чиї цінності, погляди, думки відрізняються від Ваших? (одна відповідь)

Позитивне	1
Нейтральне	2
Негативне	3
Інше (вказіть)	4
Важко відповісти/Не знаю	9

H24. З ким Ви б не хотіли мешкати поруч? (декілька відповідей)

Багатодітні сім'ї	1
Безхатченки	2
ВІЛ-позитивні або хворі на СНІД люди	3
Емоційно нестабільні люди	4

Іноземні трудові мігранти	5
Колишні ув'язнені	6
Літні люди	7
Люди з вищим або нижчим соціальним статусом	8
Люди з інвалідністю	9
Люди з інвалідністю	10
Люди іншого віросповідання	11
Люди іншої національності	12
Люди іншої раси	13
Переселенці або біженці	14
Представники ЛГБТ-спільноти	15
Роми	16
Споживачі наркотиків	17
Учасники АТО/ООС	18
Хворі на алкоголізм	19
Мені байдуже, хто мешкає поруч	20
Інше (вказіть)	21
Важко відповісти/Не знаю	99

Н25. Чи вірите Ви в те, що професії повинні розподілятися на «жіночі» та «чоловічі»? (одна відповідь)

Так	1
Ні	2
Важко відповісти/Не знаю	9

Н26. Чи погоджуєтеся Ви з наступними уявленнями щодо розподілу ролей та обов'язків між жінкою чоловіком? (одна відповідь по кожному стовпчику)

	Чоловіки повинні мати більше прав на роботу, якщо робочих місць мало	Жінка має бути готовою поступитися добре оплачуваною роботою на користь родини	Робота – це добре, але більшість жінок насправді хочуть просто мати сім'ю та дітей	Бути домогосподаркою – така ж сама реалізація, як і працювати на оплачуваній роботі
Повністю погоджуюся	1	1	1	1
Скоріше погоджуюся	2	2	2	2
Скоріше не погоджуюся	3	3	3	3
Повністю не погоджуюся	4	4	4	4
Важко відповісти/ Не знаю	9	9	9	9

Н27. Іноді чоловік може бути роздратований чи розлючений вчинками своєї дружини. На вашу думку, чи має він привід вдарити дружину, якщо:

	Так	Ні	Важко відповісти / Не знаю
Якщо вона йде з дому, не повідомивши йому про це	1	2	9
Якщо вона не доглядає за дітьми	1	2	9
Якщо вона сперечається з ним	1	2	9
Якщо вона відмовляється мати з ним статеві стосунки	1	2	9
Якщо у неї підгоріла їжа	1	2	9

ПЛАН-СЦЕНАРІЙ ПРОВЕДЕННЯ ДИСКУСІЇ У ФОКУС-ГРУПІ

– ЗРАЗОК –

Для участі у фокус-групі 1 запрошуються представники місцевих органів влади, фахівці, які працюють заради молодих людей і з молодими людьми (із сфер освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, соціального захисту тощо), роботодавці.

Для участі у фокус-групі 2 запрошуються керівники та активісти молодіжних організацій, учнівська молодь, студенти.

При відборі учасників дискусій потрібно забезпечити рівне представництво жінок та чоловіків і надавати їм рівні можливості висловитись.

Модератор (М): Дякую всім присутнім за те, що Ви відгукнулися на наше запрошення взяти участь у дискусії. Результатом нашої дискусії буде певна інформація, яка, сподіваємося, дозволить краще зрозуміти молодих людей, які живуть у вашому місті – їхні життєві настанови, інтереси, потреби, проблеми, наміри, очікування тощо. Вікові межі терміну «молодь» ми визначаємо за українським законодавством – як вік від 14 до 35 років включно. Наші запитання згруповані у 3 загальні теми – 1) життєві пріоритети та можливості молоді, 2) її актуальні проблеми, та 3) соціально корисна діяльність молодих людей.

ДУЖЕ ВАЖЛИВО РОЗУМІТИ, ЩО НЕ БУВАЄ ПРАВИЛЬНИХ ТА НЕПРАВИЛЬНИХ ВІДПОВІДЕЙ ЧИ ДУМОК: НАС ЦІКАВЛЯТЬ ВАШІ ВЛАСНІ ДУМКИ ТА ПОГЛЯДИ – ПРОСТО ТАКИМИ, ЯКІ ВОНИ Є.

Оскільки наша дискусія є частиною дослідження, то її необхідно буде проаналізувати, а значить, інформацію потрібно якимось зберегти. Тому ми будемо записувати обговорення на диктофон. Вся інформація, що буде записана – суворо конфіденційна. Ніхто, крім наших аналітиків, не буде слухати ці записи.

Для того, щоб потім можна було розібрати, про що ми говоримо, я попрошу висловлюватися Вас за чергою, тобто не говорити водночас.

Можливо, я буду просити когось відповісти більш детально, але у всіх буде можливість висловитися.

ПРЕДСТАВЛЕННЯ УЧАСНИКІВ (ДО 10 ХВИЛИН)

Модераторе! Представтеся і задайте тон і схему представлення.

М: Насамперед, давайте познайомимся. Мене звати _____
(далі небагато про себе за схемою: мені _____ років, за фахом я _____,
працюю в _____, моя спеціалізація _____).

Далі всі коротко представляються, називаючи ПІБ, назву організації, в якій працюють або навчаються, свою [майбутню] професію [та посаду], свій трудовий/учбовий стаж тощо.

Модераторе! Попросіть усіх учасників написати свої імена на картках, щоб Ви могли до них звертатися на ім'я.

ТЕМА 1. ЖИТТЄВІ ПРІОРИТЕТИ ТА МОЖЛИВОСТІ

М: У молодому віці у людей формуються певні життєві принципи, визначаються ті найважливіші життєві пріоритети, які потім впливають на все життя людини і, як правило, не змінюються.

Як ви вважаєте, що є головними цінностями в житті для сучасної молоді вашого міста? Назвіть, на вашу думку, три найважливіші речі (принципи, умови, чесноти, стосунки і т.п.) в житті для молодих людей.

Чого прагнуть, яку мету в житті ставлять перед собою молоді люди? Назвіть три найважливіші результати, яких хотіли б досягти молоді люди в своєму житті. Що може найбільше допомогти для досягнення таких результатів? Назвіть три найважливіші фактори або умови. Що найбільше заважає? Назвіть найважливіші перепони.

Наскільки, на вашу думку, для сучасної молоді важливо створити власну сім'ю? Чи існують для молоді «сімейні цінності»? Які вони? Як ви думаєте, чи є відмінності у сімейних настановах юнаків та дівчат? Чому? В якому віці та за яких умов ви вважаєте доцільно створювати сім'ю (або жити разом)? Яку кількість дітей в родині ви вважаєте ідеальною? Що, на вашу думку, найбільше впливає на кількість дітей у родині?

Як би ви оцінили стан здоров'я молоді міста? Чи краще він, ніж у їхніх батьків? Якою, на вашу думку, є налаштованість молоді на здоровий спосіб життя (здорове харчування, відмова від шкідливих звичок, профілактика стресів, регулярна фізична активність або заняття спортом)? Чи є в місті можливості для молоді вести здоровий спосіб життя? Чи схильні молоді люди відвідувати медичні заклади (якщо ні – яким чином можна зробити їх більш дружніми до молоді?)

Чи цікавитеся ви екологічними проблемами вашого міста? Як би Ви оцінили загальний стан довкілля? Які є проблеми? Чи у всіх є доступ до чистої питної води? Знаєте Ви, якою є якість води у централізованому або джерельному водопостачанні Вашого міста?

Як ви вважаєте, чи є освіта – дошкільна, шкільна, професійно-технічна, вища, – доступною для міської молоді? Як би ви оцінили якість середньої та вищої освіти у вашому місті? Які напрями освіти є найбільш популярними у молоді Вашого міста? Чи відповідають вони потребам ринку праці? Яка ситуація в місті з неформальною освітою? Чи існують будь-які переваги для хлопців або для дівчат при отриманні освіти?

Чи дає освіта молодим людям достатні життєві знання та навички, щоб вести самостійне «доросле» життя (наприклад, критичне мислення, контроль емоцій, психологічна стійкість, пошук інформації, аналіз ситуації, планування часу, навички спілкування, попередження та залагодження конфліктів, вирішення проблем, робота в команді, відповідальне батьківство, громадянська відповідальність тощо)?

Чи легко молодій людині знайти роботу за отриманим фахом в місті? А роботу не за фахом? Які сфери зайнятості (види діяльності) є найбільш популярними серед молоді? Чи по-різному виглядає ринок праці в місті для дівчат і для хлопців? Чи стикаються молоді люди з упередженим ставленням на ринку праці? В чому можуть проявлятися подібні випадки?

Чи існує, на вашу думку, проблема нерівності чоловіків та жінок у вашому місті? В чому вона проявляється (наприклад, різні права чоловіків й жінок при працевлаштуванні або визначенні зарплатні, слабка представленість жінок в органах влади або на керівних посадах у підприємствах, сексуальні домагання, насильство над жінками)? Що спричиняє таку нерівність? Як ви вважаєте, чи існує поділ на «чоловічі» та «жіночі» професії? Які причини цього? Чи має так бути й надалі в сучасному світі?

Які, на вашу думку, головні джерела доходів молодих людей у вашому місті (наприклад, власні заробітки, підтримка від батьків, стипендії)? Який рівень доходів ви вважаєте достатнім для молоді родини, щоб забезпечити достойне життя у вашому місті (числове вираження або купівельна спроможність)?

Чи легко молодій людині започаткувати власний бізнес у вашому місті? Чи знаєте ви, які напрями бізнесу є найпопулярнішими серед молодих підприємців вашого міста? Як ви гадаєте, в яких сферах діяльності молоді люди можуть мати переваги при започаткуванні бізнесу? Чи відомі вам позитивні (успішні) приклади старт-апів молодих людей у вашому місті? Які саме?

Як молодь вашого міста проводить своє дозвілля? Як ви до цього ставитесь? Які у місті є можливості для проведення дозвілля молодими людьми? Чого їм в першу чергу не вистачає?

Наскільки важливими є для молодих людей інформаційно-комунікаційні технології (мережа інтернет, мобільні додатки, соціальні мережі)? З якою метою вони використовуються найчастіше (пошуки роботи, спілкування, новини, розваги...)?

Чи не забагато часу молодь проводить у соціальних мережах? За допомогою яких інформаційних каналів/засобів можна сьогодні найбільш ефективно «достукатися» до молоді, передати їй важливу інформацію (телебачення, радіо, веб-сайти, соціальні мережі, реклама на білбордах, канали в youtube, мобільні додатки, лекції або уроки в школах, інше)? Як найкраще зацікавити молоду людину, захопити її увагу?

Дайте оцінку, будь ласка, діяльності міської влади щодо задоволення потреб молоді у вашому місті. Як влада дізнається про потреби та проблеми молоді? Які є платформи для діалогу? Як молодь бере участь у прийнятті рішень міської влади, що стосуються їхніх прав та інтересів? Що можна було б покращити?

ТЕМА 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

М: В цій частині дискусії ми б хотіли обговорити те, що сьогодні найбільше непокоїть молодих людей вашого міста, заважає їм бути щасливими, їхній добробут.

На вашу думку, молоді люди вашого міста задоволені своїм життям? Яка найчастіша причина незадоволеності життям? Чи вважаєте ви, що якість життя молоді вашого міста гірша, ніж старших поколінь (їхніх батьків та дідусів/бабусь)? Чому саме? Як би Ви оцінили рівень впевненості у майбутньому серед молоді вашого міста?

Як Ви вважаєте, які конкретні проблеми найбільше хвилюють молодь у вашому місті? Назвіть три найбільш актуальних. Чим вони спричинені? Яким чином можна вплинути на вирішення цих проблем? Що б ви очікували від «ідеальної» міської влади для а) визначення і б) вирішення головних проблем молоді вашого міста? А яка роль самих молодих людей у вирішенні цих проблем?

Які негативні явища найбільш поширені серед молоді Вашого міста (агресивність, вандалізм, злочинність, наркоманія, зловживання алкоголем, тютюнопаління, поширеність ВІЛ/СНІДу, інше)? Ситуація, на вашу думку, покращується чи погіршується?

Чи вважаєте ви, що ваше місто є в цілому безпечним для молодих людей? Чому? Як часто доводиться молодим людям стикатися з конфліктами? А з насильством? Через що найчастіше виникають конфлікти (конфлікти з батьками або родичами, однолітками (булінг в навчальних закладах), конфлікти на дорогах, вулична злочинність, конфлікти з викладачами тощо)? Чи вміють молоді люди попереджати та розв'язувати конфлікти? Чи звертаються вони по допомогу в подібних випадках? Якщо так, то до кого?

Чи поширена серед молоді міста налаштованість на еміграцію (трудова міграція, виїзд за кордон для навчання, виїзд в інше місто України)? Який, за вашими

оцінками, відсоток молоді хотів би виїхати з вашого міста? А чи є в них реальна можливість поїхати? Чи плануєте особисто ви залишитися жити й працювати у місті й надалі? Чому? Назвіть три головні фактори, що впливають на ваше рішення залишитися або поїхати. Що б ви зробили найперше для того, щоб молодь залишалась жити й працювати на благо міста?

ТЕМА 3. СОЦІАЛЬНО КОРИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

М: В останній частині дискусії хотілося б поговорити, наскільки відповідальними громадянами є молоді люди, наскільки вони готові витратити власний час, натхнення та сили на благо своєї громади, міста та країни.

Хто такий, у вашій уяві, відповідальний громадянин? Наскільки активно молодь вашого міста бере участь у різних громадських заходах (громадські слухання, публічні акції, мітинги, протести, створення та підписання петицій, волонтерська робота)? Якщо не дуже активно, то з яких причин, на вашу думку?

Чи бере молодь участь у виборах (президентських, парламентських, місцевих)? Чому? Як ви вважаєте, чи аналізують молоді люди політичні програми кандидатів, щоб обрати тих, хто відповідає їхнім власним цінностям, прагненням, планам? Чому? Чи мають молоді люди, які прагнуть змін та готові їх реалізувати, доступ до «великої» (національного рівня) або «малої» (місцевого рівня) політики? Наскільки поширене серед молоді членство у політичних партіях? Чи відомі вам депутати або партії, які представляють та захищають інтереси молоді?

Чи відомі вам спеціальні програми для молоді, що реалізуються на муніципальному рівні у вашому місті? Якщо так, наскільки, на вашу думку, вони ефективні? Чи здійснюють вони реальний вплив на життя молоді? Чи бере молодь участь в плануванні та реалізації подібних програм? Наскільки, на вашу думку, молоді люди міста були б зацікавлені брати активну участь у плануванні і контролі діяльності міської влади у тих сферах, що стосуються молоді? Як краще заохочувати молодь брати більш активну участь у житті та розвитку вашого міста, працювати на благо громади?

Як би ви оцінили діяльність молодіжних організацій вашого міста? Скільки їх вам відомо? Ви можете назвати якісь акції, що проводились у місті молодіжними організаціями протягом останнього місяця? Які були їх результати?

М: Дякую за вашу точку зору, за вашу участь в обговоренні!

Після закінчення фокус-групи (а не під час неї!) учасники заповнюють стандартну анкету (Додаток В) та додатковий модуль до неї (Додаток С)

Дослідницька робота та публікація цього посібника здійснені за кошти та за технічної допомоги Фонду ООН в галузі народонаселення (UNFPA). Матеріали посібника не є відображенням офіційної позиції UNFPA.